

Jens BJORNAVOLD

Europos profesinio mokymo plėtros centras (CEDEFOP) •
European Centre for Development of Vocational Training (CEDEFOP)

NEFORMALIOJO IR SAVAIMINIO MOKYMOSI PRIPAŽINIMAS EUROPOJE: SVARBIAUSI PASIEKIMAI IR IŠŠŪKIAI

VALIDATION OF NON- FORMAL AND INFORMAL LEARNING IN EUROPE: KEY DEVELOPMENTS AND CHALLENGES

SANTRAUKA

Šiame straipsnyje aprašomas laipsniškas savaiminio ir neformaliojo mokymosi pripažinimo Europoje procesas. Nors diskusija apie tai, kaip nustatyti, vertinti ir pripažinti ne formaliosiose švietimo institucijose įgytus mokymosi pasiekimus tęsiasi, šiuo metu daugelyje šalių įvairūs bandymai jau virsta tikrove. Ypatin-gas dėmesys straipsnyje skiriamas mokymo-si pripažinimo procesams ir jų palyginimui su formaliojoje švietimo sistemoje taikomais vertinimo bei testavimo būdais. Pagrindinėje straipsnio dalyje aprašoma dabartinė Europos patirtis. Įvardijamos trys svarbiausios šalių grupės: šalys, kuriose mokymosi pripažinimas yra neatsiejama nacionalinės kvalifikacijų sistemos dalis; šalys, kuriose šie pokyčiai yra bandymų ir testavimo lygmenyje; ir šalys, kur mokymosi pripažinimas nėra prioritetinga veiklos sritis. Paskutinėje dalyje kalbama apie tuos iššūkius, su kuriais susiduria šį procesą paspartinti norintys socialiniai dalininkai. Straipsnis remiasi „Europos savaiminio ir neformaliojo mokymosi aprašu“. Šis aprašas buvo pradėtas ruošti 2006–2007 m. vykusio išsamaus tyrimo, kurį koordinavo CEDEFOP ir Europos Komisija, eigoje. Apraše¹, kurį užbaigė ECOTEC,

ABSTRACT

This article addresses the gradual introduction of arrangements for validation of non-formal and informal learning in Europe. While the debate on how to identify, assess and recognise learning achievements acquired outside formal education and training institutions has been going on for several decades, we can now observe that these approaches are becoming a practical reality in an increasing number of countries. The article pays particular attention to the characteristics of validation processes and how these can be compared to assessment and testing in the formal education and training system. The main part of the article addresses the actual developments in Europe. Three main groups of countries are identified; those where validation has been turned into a regular part of national qualifications systems; those countries where these practices are emerging, although still at a test and piloting stage; and those countries where validation is given low priority. The final part of the article addresses a series of challenges stakeholders trying to take forward validation. The article is based on extensive research coordinated by Cedefop and the European Commission in the period 2006-2007 in relation to the

¹ Internetinis adresas: <http://www.ecotec.com/europeaninventory/2007.html>

pateikiamas dabartinis šioje srityje vykstančių pokyčių vaizdas.

PAGRINDINIŲ SAŲVOKŲ APIBRĖŽIMAI

- *Kvalifikacija* – formalus (pažymėjimas, diplomas, mokslinis laipsnis) vertinimo ir pripažinimo proceso rezultatas, kurį patvirtina kompetentinga institucija nusprendusi, kad asmuo pasiekė mokymosi standartus atitinkančius mokymosi rezultatus ir/arba yra pakankamai kompetentingas tam tikros profesinės veiklos srityje (*Cedefop, Glossary, 2008*).
- *Mokymosi pasiekimų pripažinimas* – kompetentingos institucijos patvirtinimas, kad individualūs formaliojoje, neformaliojoje ar savaiminio mokymosi aplinkoje įgyti mokymosi pasiekimai (žinios ir įgūdžiai) buvo įvertinti vadovaujantis iš anksto numatytais kriterijais ir atitinka pripažinimo standarto reikalavimus. Pripažinus atitikimą reikalavimams paprastai išduodamas pažymėjimas.
- *Mokymosi rezultatas* – konstatavimas to, ką besimokantysis žino, suvokia arba geba atlikti mokymosi proceso pabaigoje (*Cedefop, Glossary, 2008*).
- *Neformalusis mokymasis* – mokymasis, kuris vyksta specialiai tam neskirtos, bet suplanuotos (kalbant apie mokymosi uždavinius, laiką ir profesionalią pagalbą) veiklos metu. Besimokančiojo požiūriu tai yra sąmoningas procesas (*Cedefop, Glossary, 2008*).
- *Savaiminis mokymasis* – tai, ko išmokstama kasdienės profesinės veiklos, veiklos šeimoje ir laisvalaikio metu. Toks mokymasis nėra specialiai organizuotas ar struktūriškai apibrėžtas: čia neformuluojami mokymosi uždaviniai, neplanuojamas laikas, nenumatoma profesionali pagalba. Besimokančiojo atžvilgiu savaiminis mokymasis dažniausiai yra nesąmoningas procesas (*Cedefop, Glossary, 2008*).

‘European Inventory on validation of non-formal and informal learning’. Carried out by ECOTEC, this inventory¹ provides an updated overview over developments in this field.

DEFINITIONS OF KEY WORDS

- *Qualification* – the formal outcome (certificate, diploma or title) of an assessment and validation process which is obtained when a competent body determines that an individual has achieved learning outcomes to given standards and/or possesses the necessary competence to do a job in a specific area of work (*Cedefop, Glossary, 2008*).
- *Validation of learning achievements* – confirmation by a competent body that learning achievements (knowledge, skills) acquired by an individual in a formal, non-formal or informal setting have been assessed against predefined criteria and are compliant with the requirements of a validation standard. Validation typically leads to certification.
- *Learning outcome* – a statement of what a learner knows, understands or is able to do at the end of a learning process (*Cedefop, Glossary, 2008*).
- *Non-formal learning* – learning which is embedded in planned activities not explicitly designated as learning (in terms of learning objectives, learning time or learning support). Non-formal learning is intentional from the learner’s point of view (*Cedefop, Glossary, 2008*).
- *Informal learning* – learning resulting from daily activities related to work, family or leisure. It is not organised or structured in terms of objectives, time or learning support. Informal learning is in most cases unintentional from the learner’s perspective (*Cedefop, Glossary, 2008*).

¹ Available at <http://www.ecotec.com/europeaninventory/2007.html>

ĮVADAS

Europoje daugėja šalių, kurios pabrėžia už formalaus švietimo institucijų ribų (pvz., darbe, laisvalaikiu ar namuose) vykstančio mokymosi atpažinimo ir pripažinimo svarbą. Taigi mokymosi pasiekimų pripažinimas gali būti vertinamas kaip viena iš pagrindinių Europos šalių strategijos priemonių, garantuojančių mokymosi visą gyvenimą idėjos įgyvendinimą naudojantis įvairiuose gyvenimo kontekstuose ir etapuose įgytus mokymosi pasiekimus.

Kitas svarbus klausimas: kaip bendrus strateginius uždavinius paversti praktiniais asmenims tarnaujančiais sprendimais. Kai kurios šalys ėmėsi šiuos klausimus spręsti jau praėjusio amžiaus devintojo dešimtmečio pabaigoje (Cedefop, Bjornavold, 2000) ir pasiekė svarbių rezultatų; kitos vis dar yra pradinių diskusijų ir plėtros etape. Yra ir tokių šalių, kurios nenori taikyti pripažinimo procedūros ir kai kuriais atvejais netgi nuogaštuoja, kad šis procesas gali pakenkti arba prieštarauti kitoms švietimo, lavinimo ir mokymosi priemonėms.

Kalbant apie neformaliojo ir savaiminio mokymosi pripažinimo Europoje ateities galimybes, labai svarbu gerai suprasti šį griežtai diferencijuotą procesą; suvokti faktorius, paaiškinančius progreso šioje srityje stoką, vengimą arba visišką nenorą taikyti pripažinimo procedūrų.

Straipsnio tikslas – pateikti šioje srityje vykstančių pokyčių apžvalgą Europoje². Tuo tikslu bus analizuojami šie klausimai:

² Šis straipsnis remiasi „Europos neformalaus ir savaiminio mokymosi aprašu“, kurį nuo 2002 m. kartu ruošia Europos Komisija ir Cedefop (Internetinis adresas: <http://www.ecotec.com/europeaninventory/2007.html>). Šiame apraše pateikiama detali informacija apie pokyčius, vykstančius kiekvienos iš 32 šalių, dalyvaujančių, švietimo ir mokymo 2010 procese, valstybinio ir privataus sektoriaus švietimo institucijose.

INTRODUCTION

A growing number of European countries are emphasising the importance of making visible and giving appropriate value to the learning taking place outside formal education and training institutions, for example at work, in leisure time activities and at home. Validation can thus be seen as one of the key-instruments in national policies to make lifelong learning a reality, making it possible to combine learning outcomes from different contexts and stages of life.

Moving from general policy objectives to practical solutions serving individuals is another matter. While some countries have been working on solutions in this field since the late 1980s (Cedefop, Bjornavold, 2000) and have achieved important results, others are still at an early stage of discussion and development. Others again are reluctant to introduce validation and in some cases expressing fear that these approaches may undermine or come into conflict with other education, training and learning measures.

When discussing the future potential of validation of non-formal and informal learning in Europe it is important to try to better understand this strongly differentiated process; which factors explain lack of progress, reluctance and (even) resistance to validation?

The purpose of this article is to give an overview over European developments in this field². This will be done by addressing the following issues:

- National motivations for pursuing validation of non-formal and informal learning.

² This article is based on data provided by the European Inventory on Validation of non-formal and informal learning developed by the European Commission and Cedefop since 2002 (Available at <http://www.ecotec.com/europeaninventory/2007.html>). The European inventory provides detailed information on developments in each of the 32 countries taking part in the Education and Training 2010 process, both in the public and the private sector.

- Nacionalinio lygmens motyvacija siekiant neformaliojo ir savaiminio mokymosi pripažinimo.

- Mokymosi pripažinimas europinės strategijos kontekste.

- Mokymosi pripažinimo proceso elementai ir jų ryšys su kvalifikacijų sistemomis.

- Europos šalių neformaliojo ir savaiminio mokymosi realijos.

- Mokymosi pripažinimo strategijos 2010 m. ir vėliau elementai – pagrindiniai mokymosi pripažinimo metodų ir sistemų plėtrą sąlygojantys veiksniai.

Tikrosios atskirų piliečių mokymosi pripažinimo patirties mastas yra labai glaudžiai susijęs su nacionalinių kvalifikacijų sistemų „atvirumu“ ir tuo, ar už mokyklos ribų įgyti mokymosi pasiekimai laikomi teisėtu pagrindu pažymėjimui ar diplomui gauti. Europos kvalifikacijų sąrangos (EKS) postūmis sparčiai Nacionalinių kvalifikacijų sistemų (NKS) visoje Europoje plėtrai (2005–2008) sukėlė didžiulį susidomėjimą mokymosi pripažinimo procesu ir šiuo metu yra vienintelis svarbus veiksnys, sąlygojantis pokyčius šioje srityje.

1 NACIONALINIO IR EUROPINIO LYGMENS MOTYVAI SIEKIANT NEFORMALIOJO IR SAVAIMINIO MOKYMO PRIPAŽINIMO³

Nors nacionalinio pobūdžio motyvai remti neformaliojo ir savaiminio mokymosi pripažinimą 32 šalyse, dalyvaujančiose švietimo ir mokymo 2010. procese, yra skirtingi tiek strategine, tiek praktine prasme, tačiau akivaizdu, kad pastaraisiais metais visos šios šalys ima vis aktyviau ir aktyviau dalyvauti šiame procese.

³ Šioje dalyje remiamasi informacija 2007 m. Europos neformalaus ir savaiminio mokymosi aprašo, ECOTEC, Birminghamas.

- Validation in the European policy context.

- Characteristics of the validation process and how it relates to qualifications systems.

- Actual developments in European countries as regards validation of non-formal and informal learning.

- Elements in a validation strategy 2010 and beyond - key issues influencing further development of methods and systems for validation.

The extent to which validation has become a practical reality for individual citizens is closely related to the ‘openness’ of the national qualifications system and whether learning achievements acquired outside schools are accepted as a legitimate basis for a certificate or diploma. The rapid development of National Qualifications Frameworks (NQF) across Europe in response to the European Qualifications Framework (EQF) has (in the period 2005-2008) led to a growing interest in validation and may now be seen as the single most important factor influencing developments in this field.

1 NATIONAL AND EUROPEAN MOTIVATIONS FOR PURSUING VALIDATION OF NON-FORMAL AND INFORMAL LEARNING³

National motivations for endorsing validation of informal and non-formal learning Progress in terms of policy and practice varies across the 32 countries taking part in the Education and Training 2010 process, yet it is clear that there has been a significant increase in activity in validation in the last few years.

³ This chapter builds on the draft summary report (December 2007) of the 2007 European Inventory on non-formal and informal learning, ECOTEC, Birmingham.

1.1. NACIONALINIO LYGMENS MOTYVAI

Žvelgiant iš *nacionalinio lygmens* perspektyvos, galima nurodyti nemažai priežasčių, paaiškinančių šiuos pokyčius:

Pozityvūs pokyčiai formalios švietimo sistemos prieinamumo ir efektyvumo srityse. Kita svarbi neformaliojo ir savaiminio mokymosi pripažinimo priežastis yra galimybė įgyti formalią kvalifikaciją tiesiogiai įsiliejant į studijų programas. Tai padeda išvengti pasikartojimų ir didina švietimo sistemos efektyvumą (Feutrie, 2005). 2007 metų aprašas parodė, kad kai kuriose šalyse pripažinimo procesas yra taikomas kaip mobilumo prielaida ir „antrojo karto“ galimybė tiems, kurie nori iki galo realizuoti savo mokymosi potencialą. Apskritai, aukštojo mokslo srityje, padaryta pažanga yra neryški, tačiau kai kurios šalys gerokai pažengė į priekį būtent mokymosi pripažinimo kaip prielaidos lengviau pradėti ir tęsti formaliasias studijas srityje. Šie poslinkiai yra tiesiogiai susiję su pastangomis susieti kvalifikacijas su platesniu mokymosi rezultatų ir mokymosi aplinkų spektru tuo pačiu darant įtaką Nacionalinių kvalifikacijų sistemų plėtrai.

Žinių ekonomikos poreikiai, atsispindintys ir įmonių veikloje. Darbo rinkos turėjo tapti lankstesnės ir skirti daugiau dėmesio naujovėms, keldamos naujus iššūkius žmogiškojo kapitalo plėtrai. Pripažinimas gali būti taikomas atsižvelgiant į įvairių ekonomikos sektorių poreikius, pvz., į trūkumus, siejamus su įgūdžiais, arba į profesines kvalifikacijas reglamentuojančius įstatymus. Akivaizdu, kad privataus sektoriaus socialiniai dalininkai ir atskiros įmonės – atkreipė dėmesį į pripažinimo proceso privalumus (Jackson et. al., 2007; Dyson and Keating, 2005). Šiuo metu pripažinimo procedūros vis dažniau taikomos personalo kvalifikacijai tobulinti ir efektyviam įmonių išteklių naudojimui planuoti.

Galimybės socialiai izoliuotiems arba iš darbo rinkos iškritusiems žmonėms. Pripažinimas gali padėti socialiai izoliuotiems

1.2. NATIONAL LEVEL MOTIVATIONS

At national level, a number of reasons explains these developments:

Improving access to and efficiency in the formal education system. Providing direct ways to gain formal qualifications or ‘door openers’ to education courses and avoid repetition and inefficiencies within the education system is another key reason for validation of informal and non-formal learning (Feutrie, 2005). The 2007 Inventory shows that a number of countries have introduced validation as a means of facilitating mobility and of providing individuals with a ‘second chance’ to reach their full learning potential. In higher education, although progress has perhaps generally been slow, a number of countries have made significant advances, in particular with regards the use of validation to facilitate entry to courses. These developments can be closely linked to the efforts to open up qualifications to a wider span of learning outcomes and learning settings, in many cases resulting in the development of National Qualifications Frameworks.

The needs of the knowledge economy/ also reflected in enterprises: Labour markets have had to become more flexible, and have provided a greater profile to innovation, with ensuing challenges for human capital development. Validation can, for instance, be used to address needs in different sectors of the economy, e.g. in relation to skills shortages or in order to comply with regulations regarding professional qualifications. Increasingly, stakeholders in the private sector – the social partners as well as individual companies – have come to recognise the benefits of validation (Jackson et. al. 2007; Dyson and Keating, 2005). Today, validation is increasingly used, to facilitate staff development and to ensure the most effective allocation of resources within the business.

Providing opportunities for disadvantaged or excluded people: Validation can help the socially excluded in particular to re-integrate into the labour market and society as a whole.

žmonėms iš naujo įsilieti į darbo rinką ir pačią visuomenę. Kai kuriose šalyse pripažinimas ir toliau laikomas socialiai izoliuotų grupių – pabėgėlių, bedarbių ar vyresnio amžiaus žmonių – paramos priemone (Kok, 2003; *Council of the European Union*, 2004; *European Commission*, 2007). Kai kuriose šalyse yra įvardytos prioritetingos grupės ir tam tikrais atvejais šioms grupėms apribotos pripažinimo galimybės (finansavimas). Pripažinimas taip pat padeda sukurti lygias galimybes socialiai izoliuotų grupių nariams, nes pripažinimo procedūros užtikrina lygiateisiškumą švietimo sistemoje ir darbo rinkoje.

Gyventojų senėjimo ir migracijos problemos. Ši priežastis yra susijusi su anksčiau aptartu socialiai izoliuotų grupių faktoriumi. Demografiniai faktoriai iš tikrųjų rodo, kad nemažai žmonių rizikuoja patekti į socialiai izoliuotųjų grupę. Pripažinimas gali padėti minėtoms grupėms įsilieti į darbo rinką ir laisvai joje judėti taip kovojant su nedarbu, išplitusiu dėl demografinių pokyčių.

Naujų technologijų plėtros procesuose pabrėžiama neformaliuoju ir savaiminiu būdu įgytų techninių įgūdžių svarba. Akivaizdu, kad asmenys turi gebėti taikyti naujas technologijas savo darbo vietoje ir kad šios kompetencijos turi būti pripažintos su naujų technologijų taikymu susijusiose profesijose. Tiesiogiai su naujomis technologijomis susijusiuose sektoriuose formaliojo švietimo formos gali neatitikti technologinių pokyčių tempo ir su juo susijusios įgūdžių plėtros. Šiame kontekste pripažinimas leidžia patvirtinti asmens technines kompetencijas ir išsiaiškinti įgūdžių trūkumus bei mokymosi darbo vietoje poreikius.

Didesnis socialinių dalininkų aktyvumas yra geresnio informuotumo rezultatas. Dokumentai, kuriais remiamasi šiame straipsnyje rodo didėjančią mokymosi pripažinimo svarbą ir jo įtaką visose 32 šalyse, dalyvaujančiose Švietimo ir mokymo 2010 procese. Jau yra tyrimų apie teigiamą pripažinimo poveikį

Validation continues to be recognised in some countries as a tool to support disadvantaged groups, such as refugees, the unemployed and older workers (Kok, 2003; *Council of the European Union*, 2004; *European Commission*, 2007). In certain countries, priority target groups have been identified and in some cases, (funding for) validation initiatives (has) have been restricted to these groups. Validation is also seen to support the promotion of equality of opportunity for disadvantaged groups as it helps to establish equality in the education and training system and the labour market.

Increasing ageing of the population and migration levels: This is linked to the above-mentioned factor regarding disadvantaged groups. Indeed, demographic factors are accentuating the number of people at risk of exclusion who can benefit from validation. Validation can help these groups by improving access to and mobility within the labour market, thus helping to combat unemployment which is linked to demographic change.

The development of new technologies accentuates the appreciation of technical skills gained through informal and non-formal means. There is a need to enable individuals to use new technologies in the workplace and to facilitate the recognition of competences in professions where the use of new technologies is predominant. In sectors which are dependent on the use of new technologies, formal education / training may not be well suited to keep up with the pace of technological change and emerging needs for skills development. Validation is developed in this context as an alternative option to ensure individuals are able to gain recognition for their technical competencies and to identify skills gaps and training needs in the workplace.

Greater awareness has led to greater use and involvement of stakeholders: The documentation underpinning this article great demonstrates the increasing importance and influence of validation across the 32 countries taking part in the Education and Training 2010

švietimo sistemoms ir politikai. Paaiškėjo, kad nemažai privataus ir trečiojo sektoriaus socialinių dalininkų dalyvauja pripažinimo procedūrų (valstybiniame sektoriuje) kūrimo darbe siekdami, kad „būtų išgirsti“ ir kad būtų atsižvelgta į jų nuomonę bei poreikius.

Kadangi pripažinimas atveria kvalifikacijų sistemoms platesnį mokymosi patirties diapazoną, jis gali būti laikomas pagrindine mokymosi visą gyvenimą prielaida. Visos aukščiau išvardytos pripažinimo įteisinimo siekimo priežastys gali būti sujungtos į vieną „metapriežastį“, kuri yra visą gyvenimą (ir visose gyvenimo srityse) trunkantis mokymasis. Tai patvirtinta 2007 m. Europos apraše, kur pripažinimas dažnai laikomas esmine nacionalinių visą gyvenimą trunkančio mokymosi strategijų dalimi.

1.2. EUROPINIO LYGMENS MOTYVAI IR INICIATYVOS

Nacionalinius pripažinimo įteisinimo siekimo motyvus tam tikra prasme atspindi ir skatina europiniai strateginiai sprendimai. 2002 m. paskelbtame Europos Sąjungos Komisijos komunikate mokymosi visą gyvenimą klausimais („Europos mokymosi visą gyvenimą erdvė“) pabrėžiama, kad mokymosi (įskaitant neformalųjį ir savaiminį mokymąsi) vertinimas yra pagrindinė visą gyvenimą ir visur vykstančio mokymosi idėjos įgyvendinimo priemonė⁴. Mokymosi vertinimo svarba dar kartą buvo akcentuota Europos Sąjungos švietimo ir darbo reikalų ministrų (2002 m. gegužės ir birželio mėn.) rezoliucijoje. Dviejų sričių ministrų išitraukimas į šį procesą rodo, kad vertės suteikimas mokymuisi yra ypač svarbus abiem sritims ir gali tapti švietimo, mokymo, mokymosi ir darbo jungiamąja grandimi. Konkreti bendros veiklos

⁴ Europos lygmenyje šis klausimas pirmą kartą buvo analizuojamas 1995 m. Baltojoje knygoje „Mokymas ir mokymasis; besimokančio visuomenės linkme“. Neskaitant gana ribotos eksperimentinės veiklos, kurią rėmė Leonardo da Vinči ir Socrates programos, 1995 m. iniciatyva nepadarė didesnio praktinio ar politinio poveikio.

process. There is also now an emerging literature on how validation can improve education systems and policies. It appears that a number of private and third sector stakeholders have become involved in the development of (public) validation initiatives, in order to ensure that their ‘voice is heard’ and that their views and needs are taken into account.

Validation, by opening up qualifications systems to a broader range of learning experiences, can be seen as a key to lifelong learning: All the above reasons for pursuing validation can to a large extent, be integrated into one ‘meta-reason’ which is the need to facilitate Lifelong (and Lifewide) Learning. This is confirmed by 2007 European Inventory, where validation is often seen as an intrinsic part of national Lifelong Learning (LLL) strategies.

1.2. EUROPEAN MOTIVATIONS AND INITIATIVES

The national motivations for pursuing validation are to a certain extent reflected in – and stimulated by – European policies. The EU Commission Communication on lifelong learning (‘A European area of lifelong learning’) published in 2002 points to valuing learning (including non-formal and informal learning) as a key to making lifelong and lifewide learning a practical reality⁴. This emphasis on valuing learning was reaffirmed in resolutions by the EU education and employment ministers (in May and June 2002). The involvement of both education and employment ministers signal that valuing learning is seen as highly relevant to both areas and potentially as a bridge between education, training, learning and work. A concrete follow up was adopted in December 2002 when Education and Training Ministers passed a resolution on

⁴ The first time this theme was addressed at European level was in 1995 in the White Paper on ‘Teaching and learning; towards the learning society’. Apart from limited experimental activity supported by the Leonardo da Vinci and Socrates programmes, the 1995 initiative had limited practical and political impact.

taša buvo 2002 m. gruodžio mėnesį paskelbta švietimo ministrų rezoliucija „Aktyvesnis bendradarbiavimas profesinio rengimo srityje“ (paskatinusi „Kopenhagos procesą“ profesinio rengimo srityje). Ši rezoliucija pakvietė valstybes nares formuoti ...*bendrus neformaliojo ir savaiminio mokymosi pripažinimo principus, kurie garantuotų didesnę įvairiose šalyse ir įvairiais lygmenimis taikomų požiūrių suderinamumą.*

Pasibaigus ilgoms diskusijoms, kuriose dalyvavo valstybių narių atstovai ir Europos socialiniai partneriai, Europos Taryba 2004 m. gegužės mėnesį patvirtino bendrų europinių principų neformaliajam ir savaiminiam mokymuisi nustatyti ir pripažinti sąrašą. Europiniai neformalaus ir savaiminio mokymosi nustatymo bei pripažinimo principai yra paremti šiais fundamentaliais susitarimais:

‘Increased co-operation in vocational education and training’ (initiating the ‘Copenhagen process’ in vocational education and training). This resolution invited Member States to develop ‘...*a set of common principles regarding validation of non-formal and informal learning with the aim of ensuring greater compatibility between approaches in different countries and at different levels.*

Following extensive discussions involving representatives of the Member States and the European social partners, a set of common European principles for the identification and validation of non-formal and informal learning were adopted by the European Council in May 2004. The European Principles for the identification and validation of non-formal and informal learning are based on the following fundamental agreements:

1 lentelė. **Bendrieji europiniai neformaliojo ir savaiminio mokymosi nustatymo ir pripažinimo principai**

Table 1. **The Common European principles for identification and validation of non-formal and informal learning**

- Pripažinimas turi būti savanoriškas.
- Validation must be voluntary.
- Turėtų būti gerbiamas asmenų privatumas.
- The privacy of individuals should be respected.
- Turėtų būti užtikrintos visiems vienodos prieinamumo ir taikomos tvarkos sąlygos.
- Equal access and fair treatment should be guaranteed.
- Pripažinimo sistemų kūrime turėtų dalyvauti socialiniai dalininkai.
- Stakeholders should establish systems for validation.
- Sistemose turėtų būti numatyti asmenų konsultavimo mechanizmai.
- Systems should contain mechanism for guidance and counselling of individuals.
- Sistemos turėtų remtis kokybės užtikrinimo procedūromis.
- Systems should be underpinned by quality assurance.
- Pripažinimo procesas, procedūros ir kriterijai turi būti teisingi, skaidrūs ir remtis kokybės užtikrinimo procedūromis.
- The process, procedures and criteria for validation must be fair, transparent and underpinned by quality assurance.
- Sistemos turėtų gerbti teisėtus socialinių dalininkų interesus ir siekti subalansuoto dalyvavimo.
- Systems should respect the legitimate interests of stakeholders and seek a balanced participation.
- Pripažinimo procesas turi būti nešališkas ir užkirsti kelią interesų konfliktams.
- The process of validation must be impartial and avoid conflicts of interest.
- Turi būti garantuotas pripažinimo procedūras įgyvendinančių asmenų kompetentingumas.
- The professional competence of those who carry out assessments must be assured.

Nors už šios srities strateginius ir praktinius sprendimus atsako atskirų šalių valdžios institucijos ir socialiniai dalininkai, darosi vis aiškiau, kad visos šalys susiduria su tais pačiais iššūkiais. Mokymosi pasiekimų pripažinimo grupės (Švietimo ir mokymo 2010 proceso kontekste) įkūrimas sudarė prielaidas sistemingai keistis patirtimi ir toliau tęsti pradėtą darbą bendrų europinių principų rengimo srityje; šiuo metu ruošiamos *Europos neformaliojo ir savaiminio mokymosi pripažinimo rekomendacijos*. Šiose rekomendacijose pateiktos europine patirtimi paremtos pripažinimo sistemų kūrimo gairės ir metodų atrankos kontrolinis sąrašas. Kiekvienai šaliai ir joje esantiems socialiniams dalininkams paliekama teisė nuspręsti, ar jie nori vadovautis šiomis rekomendacijomis; rekomendacijų vertingumas priklausys nuo to, kaip ir kiek jos padės užfiksuoti ir paskleisti gerą patirtį.

2

NEFORMALIOJO IR SAVAIMINIO MOKYMOSI PRIPAŽINIMO PROCESO ELEMENTAI IR JŲ SAŠAJOS SU KVALIFIKACIJŲ SISTEMOMIS

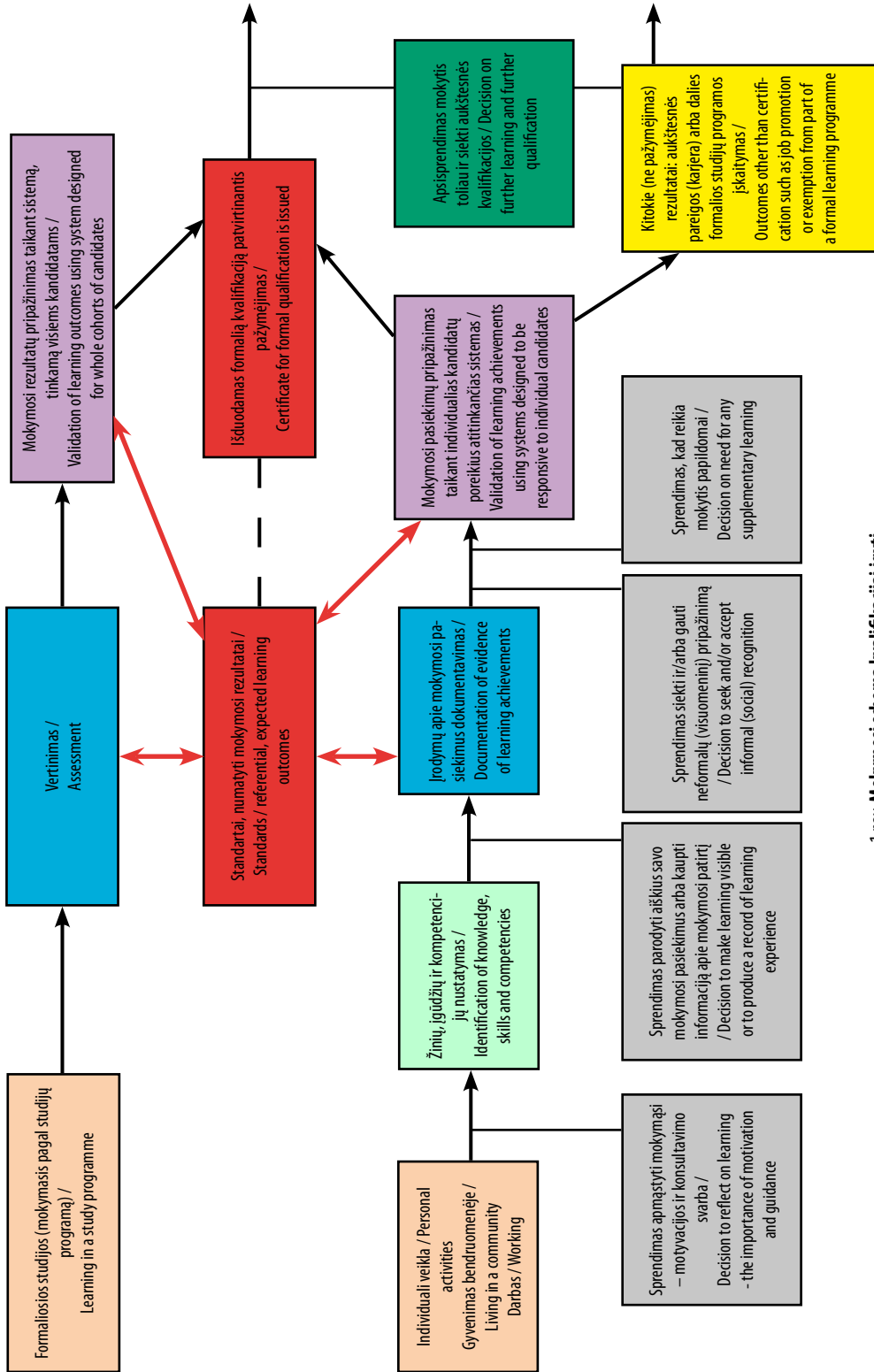
2000 m. Cedefop straipsnyje „Mokymosi darymas matomu“ (Cedefop, Bjornavold, op.cit.) išskiriami trys pripažinimo proceso etapai: neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų *nustatymas*, *vertinimas* ir *pripažinimas*. Šis proceso išluoksniavimas tik patvirtina faktą, kad netgi tais atvejais, kai pripažinimo procesas baigiasi formalaus pažymėjimo ar kvalifikacijos suteikimu, mokymosi pasiekimų nustatymas ir vertinimas yra ypač svarbūs. Pripažinimo proceso kokybė labai priklauso nuo to, kaip atliekamas mokymosi pasiekimų – dažniausiai sąmoningai nesuvoktų – nustatymas ir vertinimas. Už formalių švietimo institucijų ribų vykstantis mokymasis gali būti apibūdintas

While it is up to national authorities and stakeholders to decide on policies and practises in this field, it is becoming increasingly clear that countries share many of the same challenges. The establishment (in the context of the Education and Training 2010 process) of the Cluster on ‘Recognition of Learning Outcomes’ has made it possible to pursue a systematic exchange of experiences and also to start the work on a follow up to the European principles and a set of *European Guidelines for the validation of non-formal and informal learning* is now being developed. These guidelines provide a reference point and check list for the development of validation methods and systems, making it possible to systematically take into account and build on the experiences across Europe. It will be entirely up to each country and each stakeholder to decide whether they want to use the guidelines, their value and status will be based on their ability to capture existing experiences and communicate sound practises.

2

CHARACTERISTICS OF THE PROCESS OF VALIDATION OF NON-FORMAL AND INFORMAL LEARNING AND HOW IT RELATES TO QUALIFICATIONS SYSTEMS

The 2000 Cedefop publication ‘Making learning visible’ (Cedefop, Bjornavold, op.cit.) distinguishes between three main phases of the validation process; *identification*, *assessment* and *recognition* of non-formal and informal learning. This distinction reflects the fact that even in cases where validation results in a formal certificate or qualification, the identification and assessment stages preceding the formal recognition are critical to the overall process. The quality of the validation process very much depends on how the initial identification and assessment of the - frequently tacit - learning is handled. The learning taking place outside formal education

1 pav. Mokymosi schema kvalifikacijai įgyti
 Fig. 1. Routes from learning to certification

kaip nestandartizuotas ir dažnai paremtas kompleksine, kiekvienam asmeniui savita mokymosi patirtimi ir būdais. Užtikrinti mokymosi nustatymo ir vertinimo kokybės pagrįstumą, patikimumą ir tikėtinumą gali padėti gerai apgalvoti požiūriai ir metodai.

Laipsniškas mokymosi pripažinimo procedūrų įvedimas Europos šalyse padėjo suvokti, kad aukščiau įvardyti etapai gali būti analizuojami kaip atskiri komponentai. Jeigu vienas atvejais mes kalbame apie užbaigtą procesą, kuriam pasibaigus suteikiama formali kvalifikacija arba išduodamas pažymėjimas, tai kitais atvejais gali būti siekiama tik nustatyti mokymosi pasiekimus nesiejant jų su formaliais pažymėjimų išdavimo reikalavimais. Šie pripažinimo proceso elementai vadinami įvairiai, pavyzdžiui, „kompetencijos išmatavimas“, „kompetencijos vertinimas“, „žinių nustatymas“, „įgūdžių testai“ ir t. t. Erpenbeck ir Rosenstiel (2003) išsamiai apibūdina šiuos būdus ir juos siejančias sąsajas.

Aukščiau aprašyti skirtumai tarp nustatymo ir vertinimo ir tarp pripažinimo dažnai yra laikomi dviem skirtingais su pripažinimo procesu susijusiais požiūriais į vertinimą – *formuojamuoju ir sumuojamuoju*. Pagrindinis sumuojamojo vertinimo tikslas yra paruošti informaciją apie esamus mokymosi pasiekimus, kad juos būtų galima formalizuoti išduodant pažymėjimą, todėl šis vertinimas yra kvalifikacijas suteikiančių institucijų ir organizacijų struktūros dalis. Formuojamuoju vertinimu, priešingai, siekiama praplėsti ir pagilinti besimokančiojo žinias ir įgūdžius. Formuojamasis vertinimas leidžia gauti grįžtamąją informaciją apie mokymosi procesą, nusakydami jo privalumus ir trūkumus, kuriais galima pasinaudoti planuojant asmens ar organizacijos veiklos tobulinimą. Kaip jau buvo minėta, formuojamasis vertinimas apima keletą funkcijų ir yra taikomas įvairiais atvejais, pvz., asmenų konsultavimo ir profesinio orientavimo ar žmogiškųjų išteklių valdymo. Nors šių dviejų vertinimo

and training systems can be characterised as non-standardised and is frequently based on complex, individually specific learning experiences and pathways. Ensuring the quality of these identification and assessment processes, expressed in terms of validity, reliability and credibility, requires a careful consideration of the methods and approaches developed to handle the identification and assessment stages.

The gradual introduction of validation in European countries has been accompanied by a realisation that each of the above stages can indeed be treated as ‘self contained’. While we in some cases speak of a complete process leading to a formal certificate or qualification we will in other cases experience processes where the identification of learning is seen as a goal in itself, not linked to any formal certification process. These elements of validation are referred to in different ways and by a variety of names, for example ‘competence measurement’, ‘competence assessment’, ‘knowledge diagnosis’, ‘skills tests’ etc. A comprehensive presentation of these approaches, and the links between them, is presented in Erpenbeck and Rosenstiel (2003).

The above distinction between identification and assessment on the one hand, recognition on the other hand, is frequently referred to as the distinction between *formative* and *summative* approaches to validation. The primary purpose of summative assessment is to generate a concluding statement about learning achieved to date and is explicitly about the formalisation and certification of the learning achievements and are thus linked to and integrated into institutions and bodies authorised to award qualifications. The primary purpose of formative assessment is, on the other hand, to enable the learner to broaden and deepen their learning. Formative approaches to assessment will provide feed back to the learning process or learning career, indicating strengths and weaknesses and providing a basis for personal or organisational improvement. As already indicated formative assessments fulfil a

formų išskyrimas yra tikslingas analitine prasme, kitais atvejais į tai reikėtų žvelgti atsargiau. Patirtis rodo, kad pripažinimo procedūrose tuo pačiu metu taikomi požiūriai į vertinimą. Neseniai atliktas portugalų KPVS (Kompetencijų pripažinimo, validavimo ir sertifikavimo) sistemos įvertinimas parodė, kad, pavyzdžiui, mokymosi pripažinimas susijęs su mokymosi motyvacija.

Pastaruoju metu pastebėta, kad formuojamojo ir sumuojamojo vertinimo taikymo proporcijos įvairiose Europos šalyse skiriasi. Kai kurios šalys – tinkamas pavyzdys galėtų būti Švedija – neturi centralizuotos nacionalinės pripažinimo sistemos. Veiklos plėtra yra susijusi su vietinėmis, regioninėmis ar sektorinėmis iniciatyvomis, atspindinčiomis tikslinių grupių poreikius. Vis dar nesusitarta dėl neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų integravimo į nacionalines kvalifikacijų sistemas.

Nors formuojamojo vertinimo reikšmingumas yra neiginčytinas, daugeliu atvejų atskirų šalių politiniais sprendimais pripažinimo klausimais yra siekiama atverti kvalifikacijas bei kvalifikacijų sistemas už formalaus mokymosi sistemų ribų įgytiems mokymosi pasiekimams⁵.

Tad galima daryti išvadą, kad būtų naudinga supriešinti neformaliojo ir savaiminio mokymosi ir formalųjų sistemų mokymosi pasiekimų pripažinimo procesus. Visų pirma siekiant parodyti, jog egzistuoja ir neformaliojo bei savaiminio mokymosi pripažinimo procedūros, ir antra, siekiant padėti pagrįsti neformaliojo ir savaiminio mokymosi pripažinimo teisėtumą, nes abiem atvejais taikomi tie patys standartai bei lyginimo etalonai. Pirmajame paveiksle juodomis rodyklėmis parodyta, kaip abi

number of important functions and is used in numerous settings ranging from guidance and counselling to human resource management in enterprises. While useful for analytical purposes, it should be noted that the distinction between formative and summative should be treated with some care. In practise, most validation approaches will simultaneously contain both elements. Recent evaluations of the Portuguese RVCC (Recognition, Validation and Certification of Competencies) system show, for example, the impact of validation on the motivation for further learning.

During recent years, the balance between formative and summative approaches has developed differently in different European countries. In some countries - Sweden is a good examples - no centralised, national validation system has (so far) been set up. Developments have been based on local, regional and sectoral initiatives addressing particular target groups and needs. A general opening up of the national qualifications system to non-and informally acquired learning achievements has still to be agreed.

While the formative approach is important, national policies on validation have in most cases been linked to and motivated by the wish to open up qualifications and qualifications systems to learning achievements acquired outside the formal systems⁵.

Following from the above, it is useful to set the validation of non-formal and informal learning against the validation process for the formal system. Firstly because it emphasises the existence of the validation process for informal and non-formal learning and secondly because it helps to show that validation of non-formal and informal learning can establish its legitimacy through the use

⁵ Šiame poskyryje apžvelgiami Europos neformaliojo ir savaiminio mokymosi pripažinimo metmenys, kurie buvo pristatyti ir aptarti 2007 gruodžio mėn. 13–14 dienomis vykusiame susitikime „Mokymosi pasiekimų pripažinimo grupė“ (Švietimas ir mokymas 2010).

⁵ This sub-chapter reflects the draft European Guidelines on validation of non-formal and informal learning, presented to and discussed in the 13-14 December 2007 meeting of the (Education and Training 2010) 'Cluster on recognition of learning outcomes'.

šios sistemos susijusios tarpusavy. Paveiklo viršuje vaizduojama formalioji sistemos dalis, apačioje – neformalioji. Sistemoje dalyvaujantys besimokantieji siekia patekti (paveiksle pavaizduotas) sistemos dešinėn pusėn, kur jiems suteikiamas jų mokymąsi liudijantis pažymėjimas. Paveiksle šis „kelias“ pažymėtas juoda rodykle iš kairės į dešinę. Abiem atvejais asmuo turi galimybę pasirinkti, kaip/kur mokytis ir pademonstruoti mokymosi pasiekimus. Apskritai, dalyvavimas neformaliojo ir savaiminio mokymosi pripažinimo procese besimokančiajam suteikia daug daugiau galimybių nei formaliajame. Tai sąlygota to, kad kompleksiškesnis yra tiek pats pripažinimo procesas, tiek jo metu įgytos mokymosi patirtys. Pilkos spalvos langeliuose, esančiuose apatinėje lentelės dalyje, pateikiamas platus pasirinkimo galimybių spektras. Formaliosiose sistemose tiek mokymasis, tiek mokymosi pripažinimo procedūros laikytinos paprastesnėmis. Kadangi neformaliojo ir savaiminio mokymosi pripažinimo procesas yra suplanuotas taip, kad jį lanksčiai būtų galima pritaikyti kiekvieno besimokančiojo atveju, apibendrinančio vertinimo elementas šiame pripažinimo procese yra svarbiausias patikimumo garantas ir todėl turi remtis formalių sistemų standartais. Lentelėje raudonos rodyklės parodo tų pačių standartų taikymą skirtingiems mokymosi pripažinimo procesams. Bendrųjų standartų taikymas užtikrina dviem skirtingais būdais įvertintų ir pripažintų mokymosi rezultatų nuoseklumą ir palyginamumą.

Šiuo metu atskirų šalių kvalifikacijų struktūros raidoje akcentuojama, jog neformalųjį ir savaiminį mokymąsi būtina susieti su tais pačiais standartais, kurie taikomi formaliojo švietimo institucijose. Tačiau tam, kad standartai galėtų apimti didesnę mokymosi situacijų įvairovę, jų formuluotėse turėtų būti įvardijami mokymosi rezultatai.

of the same standards or benchmarks that are used in the formal process. Figure 1 is a schematic diagram that aims to show in the broad terms how the formal and informal systems can align with each other. At the top of the diagram we can see the formal system and at the bottom we can see the informal system. As learners participate in these systems they move to the right hand side where they can obtain certification of their learning. The black arrows show this pathway from left to right. In both systems the individual has choices about their learning and how it can be made visible. Generally the nature of validation processes outside the formal system presents many more choices for the learner than in the formal system. This is because the process of validation as well as the learning careers may be more complex. The grey boxes at the bottom of the diagram show some of this complexity in terms of the choices learners can make. In the case of the formal system, the learning and validation environment is likely to be simpler. Whilst the validation process for non-formal and informal learning is designed to be more sensitive to the circumstances of an individual learner, it is essential for status and trust that the summative element of the validation is based on the same standards which apply in the formal system. The red arrows in the diagram signal the use of the common standards by the different validation processes. This use of common standards provides consistency and comparability of outcomes of the two different assessment and validation approaches.

Recent developments of National Qualifications Frameworks have emphasised the need to link the validation of non-formal and informal learning to the same standards as those used by formal education and training. This requires, however, that these shared standards are defined in terms of learning outcomes, allowing for a greater variety of learning experiences and pathways (see also discussion below).

Tų pačių standartų taikymas yra labai svarbus ir dėl bendrojo pripažinimo proceso patikimumo. Atvejai, kai pripažinimo proceso metu suteikta kvalifikacija laikoma antrarūšė, gali stipriai sumenkinti pasitikėjimą šia procedūra; tų pačių standartų taikymas užtikrina, kad neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų pagrindu ir/arba formaliojo mokymosi pagrindu suteiktos kvalifikacijos atitinka tuos pačius kokybės kriterijus.

Taigi pripažinimo proceso kokybė (patikimumas ir pagrįstumas) priklauso ne vien tik nuo neformaliojo bei savaiminio būdu įgytų mokymosi pasiekimų nustatymo ir vertinimo metodų. Labai svarbu ir tai, kaip taikomi metodai siejasi su kvalifikacijų sistemomis ir kiek jie atspindi nustatytus veiklos standartus ir normas.

2.1. ASMUO PRIPAŽINIMO PROCESĖ

Pirmajame Europos institucijų neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų pripažinimo procedūrų principu pabrėžiama, kad asmuo savanoriškai apsisprendžia dalyvauti šiame procese (bei yra pati svarbiausia jo dalis), o asmens žinių, įgūdžių ir patirties nustatymo rezultatai yra jo nuosavybė. Pripažinimo proceso procedūrose numatyta apeliacijos galimybė apsaugo asmenį nuo galimų pripažinimo procedūros vykdytojų interesų konfliktų.

2 lentelėje pateikta informacija apie įvairius pripažinimo proceso etapus ir pasirinkimo galimybes pereinant iš vieno etapo į kitą bei pateikta išsami asmenims siūlomų galimybių apžvalga.

2.2. STANDARTŲ SVARBA PRIPAŽINIMO PROCESĖ

Norint susieti kvalifikacijas su platesniu mokymosi procesų ir mokymosi aplinkų spektru, reikalingas bendras atskaitos taškas. Neformaliojo ir savaiminio mokymosi

Referring to the same standards is important for the overall credibility of validation. A situation where validation is seen as resulting in second rate qualifications could seriously undermine trust; using the same standards underlines that qualifications awarded on the basis of non-formal and informal learning reflect the same quality criteria as those awarded on the basis of formal learning.

Understanding validation is thus not only a question of understanding the quality (reliability and validity) of the methods for identification and assessment of non- or informally acquired learning achievements. It is just as much a question of how integrated these approaches are with qualifications systems and to which extent they refer to established performance standards and norms.

2.1. THE VALIDATION PROCESS AND THE INDIVIDUAL

The first European Principle for validation of non formal and informal learning puts the individual at the centre of the validation process and insists that the process of making visible the full range of knowledge, skills and experiences held by an individual is carried out in a way that remains voluntary and that the results of validation remain the property of the individual. A right of appeal against decisions is included and later the individual is protected against conflicts of interest amongst those carrying out the validation.

Table 2 illustrates the different stages involved in validation and how choices have to be made at each single cross-road. Table 2 offers a more detailed overview over the choices faced by individuals.

2.2. THE CRITICAL ROLE OF STANDARDS IN VALIDATION

Opening up qualifications to a broader set of learning processes and contexts requires a common reference point. Validation of

2 lentelė. Individualaus pasirinkimo galimybės pripažinimo procese

Table 2. Choices faced by individual learners in validation

PRIPAŽINIMO PROCESO ETAPAS STAGE OF VALIDATION	PASIRINKIMO GALIMYBĖS CHOICE TO BE MADE	PASTABOS NOTES
Prieš imantis veikti Pre-Initiation	Verta ar neverta imti rimtai mąstyti apie ankstesnį mokymąsi Whether or not to begin the process of thinking seriously about prior learning	Čia labai svarbi motyvacija. Asmeninės apsisprendimo priežastys gali būti noras sustiprinti savo vertės pajautimą arba ekonominės aplinkybės, pvz., naujo darbo paieška arba dalyvavimas atrankoje į tam tikrą formaliojo mokymosi programą. Kartais mintis apie mokymosi pripažinimą gali paskatinti darbdaviai, keisdami praktinės profesinės veiklos pobūdį ir suteikdami naujų, kompetencijos patvirtinimo reikalaujančių galimybių The motivation to begin the process is important here. Personal reasons can be based on boosting self-esteem or for economic reasons such as getting a new job or through the recruitment process for a formal learning programme. Sometimes employers can initiate this thinking about validation through changes to work practices and presenting new opportunities that require proof of competences.
Pradžia Initiation	Bendrais bruožais nusakyti turimas žinias ir įgūdžius To identify in outline the knowledge and skills that have been learning	Atskaitos taškas šiame etape yra formaliai kvalifikacijai ar konkrečiai profesinei veiklai taikomi standartai The standards that are expected for formal qualification or for a job represent a starting point for identification
Pasirengimas dokumentų pateikimui Pre-documentation	Kaip sužinoti apie dokumentavimo etapo reikalavimus? Ar verta toliau tęsti dokumentavimo etapą? How to find out about the requirements of the documentation process? Whether to proceed to documentation?	Nutarti dalyvauti dokumentavimo etape gali padėti tiksliai, savalaikė ir prieinama informacija bei konsultacijos. Nuostatos toliau mokytis taip pat labai svarbios priimant šį sprendimą. Accurate, timely and accessible information, advice and guidance are critical to the decision to proceed with the documentation process. It is also critical to the decision to undertake any supplementary learning.
Dokumentavimas Documentation	Koks geriausias įrodančių dokumentų rinkimo ir sisteminimo būdas? Kiek dokumentų reikia? Ką daryti su tomis sritimis, kur tų dokumentų nepakanka? Ar pateikti patvirtinančius dokumentus pripažinimui? How best to carry out evidence gathering and mapping? What is sufficient in terms of evidence? What to do about areas of insufficient evidence? Whether to submit for validation?	Asmeniui šis etapas pats svarbiausias visame pripažinimo procese. Jo metu iškilusius klausimus (susijusius su turiniu ar dokumentavimo procesu) būtina aptarti su patyrusiu konsultantu. Tai padės išsiaiškinti, ar pakanka surinktų patvirtinančių dokumentų. Ar reikės papildomo mokymosi paaiškės dokumentavimo metu. Čia taip pat reikės kvalifikuotų patarimų. From the perspective of the individual this is the substantial part of the validation exercise. Issues arising during the process need to be discussed with expert counsellors (on subject content and documentation process). Decisions on sufficiency of evidence will be based on these discussions. The need for additional learning will become clear during documentation. Here too advice will be required.

PRIPAŽINIMO PROCESO ETAPAS STAGE OF VALIDATION	PASIRINKIMO GALIMYBĖS CHOICE TO BE MADE	PASTABOS NOTES
Pateikimas pripažinimui Submission for validation	Ar pateikti patvirtinantys dokumentai atitinka pripažinimo proceso standartus? Kaip pasiruošti pokalbiui? Does the evidence meet the standards for validation? How best to prepare for interview questions?	Reikalingi nešališki patarimai dėl pakankamo patvirtinančių dokumentų kiekio ir jų pagrindimo pokalbio metu. Independent advice on sufficiency and how best to orally support the evidence base is needed.
Pripažinimas Validation	Kaip pasiekti geriausią rezultatą? How best to facilitate a positive outcome?	Galimi rezultatai yra kreditas, dalinės ir/arba pilnos kvalifikacijos pripažinimas. Credit, partial qualification or full qualification are the outcomes.
Siekimas gauti kvalifikaciją patvirtinantį dokumentą Certification	Ar siekti kvalifikaciją patvirtinančio dokumento? Whether to seek certification?	Reikalinga informacija apie pažymėjimo suteikimo pridėtinę vertę. Advice on the added value of certification is needed
Tolesnis kvalifikacijos siekimas Further qualification	Apsisprendimas imtis tolesnių veiksmų Decision to make the next step	Gerai žinoma, kad mokymasis ir kvalifikacijos gavimas skatina mokyti toliau siekiant aukštesnės kvalifikacijos It is well known that learning and qualification is likely to lead to the desire for more learning and more qualification.

pripažinimas priklauso nuo to, kaip šis atskaitos taškas – standartas – apibrėžiamas ir interpretuojamas. Jeigu standarto turinys siauras, jame gali būti nenumatyta nestandardizuoto už mokymo institucijos ribų vykstančio, tačiau su šiuo standartu glaudžiai susijusio, mokymosi. Apskritai, kvalifikacijos ir neformaliojo ir savaiminio mokymosi pripažinimas yra susiję su dviem⁶ standartų kategorijomis – *profesijos* ir *švietimo standartais*. Šias dvi standartų kategorijas kitaip dar būtų galima pavadinti atitinkamai įsidarbinimo ir mokymo bei mokymosi reikalavimais, kurie funkcionuoja pagal skirtingus dėsningumus, atspindinčius skirtingus prioritetus, motyvaciją ir tikslus.

- Profesiniuose standartuose apibrėžiami ir klasifikuojami svarbiausi žmonių

non-formal and informal learning depends on how this reference point - standard - is defined and interpreted. A too narrow standard may clash with the non-standardised but in many cases highly relevant learning taking place outside schools. In general, qualifications – and validation of non-formal and informal learning - relate to two⁶ main categories of standards; *occupational* and *education-training standards*. These two categories can also be described as employment and teaching/learning specifications respectively and operate according to different logics, reflecting different sets of priorities, motivations and purposes.

- Occupational standards are classifications and definitions of the main jobs that people do. Following the logic of employment,

⁶ Kai kuriose šalyse, pavyzdžiui JK, vertinimo standartai yra parengti kaip trečia atskira standartų kategorija.

⁶ In some countries, for example the UK, we can see that assessment standards are developed as a third, separate category of standards.

atliekami darbai. Vadovaujantis įsidarbini- mo galimybių dėsningumais, šiuose stan- dartuose pagrindinis dėmesys skiriamas tam, ką žmonės turi atlikti, kokiais būdais ir kiek kokybiškai jie tai atliks. Dėl šios prie- žasties profesijų standartų formuluotės turi apibrėžti su kompetencijomis susijusius mokymosi rezultatus⁷. Tokios standartų for- muluotės taikomos visose Europos šalyse, tačiau jų (standartų formuluočių) žodinė raiška ir pateikimo būdas yra skirtingi. Pro- fesijos standartai yra darbo rinkos ir švietimo jungiamoji grandis, kadangi švietimo standartai (programos ir metodai) kuriami pasitelkiant pirmuosius.

- Vadovaujantis mokymo/si proceso dėsningumais galima teigti, kad švietimo standartai svarbiausią dėmesį turėtų skirti tam, ką žmonės turi išmokti, kokiais būdais jie to išmoks ir kaip bus vertinamas moky- mosi rezultatų turinys ir jų kokybė. Tuo tiks- lu akcentuojamas indėlis į mokymo ir moky- mosi procesą (dalykas, programa, mokymo metodai, procesas ir vertinimas). Švietimo standartų formuluotėse paprastai pateikiami mokymo ir kvalifikacijų reikalavimai. Pavyz- džiu, norint tapti kvalifikuotu santechniku, tam tikrą konkretų laiką reikia studijuoti nurodytus dalykus tam tikroje mokymo institucijoje ir naudotis nurodytu vadovėliu arba žinynu. Šiuo metu profesinių standartų formuluotės (apibūdinančios kompetencijas) sąlygoja švietimo standartų rašymo pokyčius ir skatina pateikti juos kaip mokymosi rezul- tatus, kurie apibrėžia tai, ką žmogus žino ir gali atlikti darbo vietoje.

Jeigu mokymosi pripažinimas taps in- tegralia kvalifikacijų sistemų (ir struktū- rū) dalimi, jos turės vadovautis tais pačiais standartais kaip ir formalioji sistema. Tai kelia problemų, kadangi daugelis neforma- liojo ir savaiminio mokymosi požiūrių yra

these standards focus on what people need to do, how they will do it, and how well they do it. Occupational standards thus have to be written as competences and formulated in terms of outcomes⁷. They exist in all European countries but each nation has its own style of derivation and presentation of the standards. Occupational standards form a bridge be- tween the labour market and education be- cause educational standards (syllabuses and pedagogies) can be developed from them.

- Education-training standards, follow- ing the logic of education and training, will focus on what people need to learn, how they will learn it, and how the quality and content of learning will be assessed. The main inter- est is thus formulated in terms of input (sub- ject, syllabus, teaching methods, process and assessment). Educational standards are nor- mally written as teaching specifications and qualification specifications. For example to be a skilled plumber you need to study these sub- jects at this type of institution for this many years and use this text book or manual. Now occupational standards, written as compe- tences are forcing a change in the way educa- tional standards are to be written - as learning outcomes which are statements of what a per- son knows and can do in the work situation.

If validation is going to become an in- tegrated part of qualifications systems (and frameworks) they need to operate according to the same standards as the formal system. This creates a problem as most approaches to validation of non-formal and informal learn- ing tend to relate to the second category of standards, those designed specifically for the education and training system. The critical question is thus whether these standards are defined through the specification of teach- ing input or through the specification of out- comes, reflecting a competence-orientation?

⁷ Detalesnės informacijos apie su mokymosi rezultatais susi- jusius dalykus ieškokite Cedefop (2008): „Europos švietimo politikos ir praktikos orientavimas į mokymosi rezultatus“.

⁷ For a detailed study of the issues related to learning out- comes, see Cedefop (2008): “The shift to learning outcomes in European education and training policies and practises”.

siejami su standartais, kurie specialiai parengti švietimo sistemai. Tokiu atveju labai svarbu atkreipti dėmesį į tai, kas nurodyta šių standartų formuluotėse: mokytojo indėlis ar į kompetenciją orientuoti mokymosi rezultatai. Nors profesinio rengimo srityje dažniausiai vadovaujamosi kompetencijomis pagrįstu požiūriu (dėl glaudesnių ryšių su profesijos standartais), dabartiniai bendrojo lavinimo ir aukštojo mokslo standartai ne visada yra tinkami neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų pripažinimo procedūroms. Mokymosi pripažinimo taikymo Europoje sėkmė labai priklausys nuo to, kaip bus formuluojami standartai ir kiek jų formuluotės atspindės mokymosi rezultatus arba kompetencijas.

2.3. PRIPAŽINIMO METODAI IR PRIEMONĖS: SVARBIAUSIA PRIEMONĖ – PASIEKIMŲ APLANKAS⁸

2005 m. „Eurpiniame apraše“ buvo pateikta tyrime dalyvavusių šalių taikomų mokymosi rezultatų nustatymo, dokumentavimo, vertinimo metodų apžvalga ir apibrėžti metodų tipai (taip pat žr. Colardyn ir Bjornavold 2004; 2005). 2005 m. „Europiniame apraše“ nurodyti šie metodai:

- **Testai ir egzaminai.** Neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų nustatymas ir pripažinimas taikant formaliosios sistemos egzaminavimo metodiką.

- **Deklaratyvieji metodai.** Savo kompetencijų nurodymas ir užfiksavimas, kurias patvirtina trečias asmuo, patikrinęs savęs vertinimo rezultatus.

- **Stebėjimas.** Įrodymų apie asmens kompetencijas surinkimas stebint jo kasdienę veiklą darbo vietoje.

- **Imitacija ir darbo vietoje surinkti įrodymai.** Imitacija – tai asmens žinias ir

While the competence-based approach to a large extent seems to be used for vocational education and training (due to the fact that the link to occupational standards normally will be stronger), existing standards used for general and higher education are not always well suited for validation of non-formally and informally acquired learning achievements. A successful introduction of validation across Europe will therefore very much depend on the way standards develop and to which extent they are defined and described through learning outcomes or competences.

2.3. VALIDATION METHODS AND TOOLS – THE PORTFOLIO AS THE KEY INSTRUMENT⁸

The 2005 European Inventory gave an overview of the different methods and approaches to identification, documentation and assessment which had been found across the study countries and defined a typology of methods (see also Colardyn and Bjornavold, 2004; 2005). The typology of approaches given in the 2005 Inventory is as follows:

- **Tests and examinations.** The identification and validation of informal and non-formal learning through or with the help of examinations in the formal system.

- **Declarative methods.** Based on individuals' own identification and recording of their competencies, normally signed by a third party, in order to verify the self-assessment.

- **Observation.** Extracting evidence of competence from an individual while they are performing everyday tasks at work.

- **Simulation and evidences extracted from work.** Simulation is where an individual is placed in a situation that fulfils all the criteria of the real-life scenario in order to have their competencies assessed. For a process of evidences extracted from work, a candidate

⁸ Šis poskyris remiasi Europos neformaliojo ir savaiminio mokymosi pripažinimo metmenimis, ECOTEC, Birminghamas (2007 m. gruodis).

⁸ This sub-chapter is based on (December 2007) draft summary report of the 2007 European Inventory on non-formal and informal learning, ECOTEC, Birmingham.

gebėjimus įvertinti sukurta tikroviškos praktinės veiklos kriterijus atitinkanti situacija. Kompetenciją patvirtinančiais įrodymais gali būti darbo vietoje surinkti fizinių arba intelektualių mokymosi rezultatų įrodymai. Jie gali būti susiję su situacijomis darbe, savanoriška veikla, šeima ar kitomis aplinkomis. Remdamasi šiais įrodymais trečioji šalis patvirtina kompetencijos pripažinimą.

- **Pasiekimų aplanko metodas.** Tai nuoseklus individo žinias ir įgūdžius iliustruojantis įvairių dokumentų ar darbų pavyzdžių komplektas, paruoštas taikant įvairius metodus ir priemones.

Šie metodai sudaro 1 paveiksle pavaizduoto pripažinimo proceso kontekstą. Atskiruose jo etapuose vartojamos skirtingos priemonės ir metodai. Ribos tarp šių skirtingų metodų kartais labai neaiškios. Taigi siekiant patikimesnių ir svaresnių rezultatų, kai kuriuose pripažinimo procesuose remiamasi keliais vertinimo metodais. Taip pat labai svarbu pažymėti ir tai, kad dėl šių metodų apimties galima ir smulkesnė jų klasifikacija. To pavyzdys gali būti pasiekimų aplanko metodas (Zeichner ir Wray, 2000).

Pasiekimų aplankas yra ypatingos svarbos neformaliojo ir savaiminio mokymosi pripažinimo priemonė. Tai susiję su šio metodo teikiamomis galimybėmis pačiam asmeniui aktyviai dalyvauti renkant mokymosi įrodymus ir su tuo, kad čia taikoma metodų ir formų įvairovė sustiprina šios metodikos pagrįstumą. Tai, kad daugelyje šalių pasiekimų aplankas yra laikomas svarbiausiu pripažinimo sistemos elementu, tik dar kartą patvirtina jo tinkamumą. Literatūros šaltiniuose, kuriuose rašoma apie pasiekimų aplanką teigiama, kad pasirinkimo galimybių suteikiantis aplanko formavimo procesas skatina vertinti savo pasiekimus ir taikyti tam tikrus kokybės kriterijus (Dysthe ir Engelsen, 2004). Tai buvo patvirtinta ir „Europiniame apraše“. Apskritai, pastebėta, kad, vertintojų teigimu, gerai paruoštą pasiekimų

collects physical or intellectual evidence of learning outcomes. This may relate to work situations, voluntary activities, family or other settings. This evidence then forms the basis of a validation of learning achievements by a third party.

- **Portfolio method.** Using a mix of methods and instruments employed in consecutive stages to produce a coherent set of documents or work samples showing an individual's knowledge and skills in different ways.

These categories have to be seen in the context of the validation process outlined in Figure 1 and the different tools and methods will be used at different stages of this process. The boundaries between these different approaches are not always clear-cut. Thus, some validation initiatives may make use of more than one of these approaches, for example, combining them to achieve, for instance, greater validity or reliability of results. It is also important to highlight that these categories are relatively broad, and further distinctions can be drawn within some of them. Such is the case, in particular, of portfolio methods (see Zeichner and Wray, 2000).

The *portfolio* is of particular relevance to validation of non-formal and informal learning. This is both due to the fact that the portfolio allows the individual candidate to contribute actively to the collection of evidence it also offers a mix of approaches strengthening the overall validity of the approach. This is confirmed by the fact that many countries have introduced the portfolio as a central element in their validation systems. There is much evidence in the portfolio literature that the selection process included in portfolio building promotes self-assessment and focuses students' attention on quality criteria (Dysthe and Engelsen, 2004), as also documented in the European Inventory. In general, we have seen that a good portfolio for

aplanką yra nesunku vertinti dėl to, kad jame pateikiami konkretūs mokymosi rezultatų pavyzdžiai (Peters, 2005). Pasiekimų aplanko ruošimas, aplenkiant vertinimo etapą, paprastai prasideda nuo „dokumentavimo“. Tačiau netgi ir šiame etape patvirtinantys dokumentai yra renkami ir tvarkomi vadovaujantis veikiančiais standartais. Dėl šių priežasčių pasiekimų aplankas yra labai svarbi priemonė, leidžianti padaryti mokymąsi matomu tiek formuojamiesiems tiek sumuojamiesiems tikslams.

3 NEFORMALIOJO IR SAVAIMINIO MOKYMOŠI PRIPAŽINIMO PADĖTIS EUROPOJE 2007–2008 M.

Jau buvo minėta, kad mokymosi pripažinimo įgyvendinimo Europoje tempai yra labai skirtingi, nes šalys yra skirtinguose bendro šio proceso suvokimo ir praktinio jo taikymo etapuose. Apibendrinant su šiuo klausimu susijusius pokyčius, pastebėtus 2007 m. pabaigoje, visas šalis galima suskirstyti į tris grupes⁹:

- šalis, kuriose asmenys jau gali arba greitai galės pasinaudoti mokymosi pripažinimo teikiamomis galimybėmis;
- šalis, kuriose mokymosi pripažinimas yra formavimosi stadijoje;
- šalis, kuriose pastebimos tik mokymosi pripažinimo užuomazgos.

Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad padėtis nuolat keičiasi ir kad didesnę domėjimąsi pripažinimo procesu paskatino NKS sukūrimas. Atsižvelgiant į dabartines tendencijas galima teigti, kad po 1–2 metų padėtis čia gali būti gerokai pakitusi.

⁹ 2007 Europos aprašui skirtame ECOTEC paruoštame pranešime išskiriamos keturios šalių grupės: šalys, esančios aukščiausioje, vidutinėje, žemesniojoje ir pradinėje mokymosi pripažinimo taikymo pakopoje. Šiame straipsnyje pasirinktas paprastesnė 2005 m. Apraše pateiktas skirstymas į tris grupes.

validation, in the eyes of assessors, is characterised by being easy to assess because it is focused on specific matched learning outcomes (see also Peters, 2005). The preparations for a portfolio frequently starts already at the stage of ‘documentation’, thus preceding the assessment stage. Even at this stage, however, evidence is gathered and organised according to agreed standards. This establishes the portfolio as a very important instrument for making learning visible, for formative as well as summative purposes.

3 VALIDATION OF NON-FORMAL AND INFORMAL LEARNING IN EUROPE SITUATION 2007/2008

We have described the development of validation in Europe as a multi-speed process where countries are at different stages in terms of practical implementation and overall acceptance. Summarising the situation by the end of 2007 we can observe that countries have reached three main levels of development⁹. We distinguish between countries where

- Validation has become or is close to becoming a practical reality for individuals.
- Validation is emerging as a practical reality.
- Validation is at an initial stage of development.

It is important to note that the situation is changing continuously and that – in particular – the development of NQFs has led to increased attention to validation. It is therefore possible, given the current tendencies, that we will be able to observe a different situation in 1–2 years.

⁹ In the summary report written for the European Inventory 2007 by ECOTEC, countries are divided into four groups, countries at high, medium, low and initial levels of development. In this analysis we have chosen to retain the somewhat simpler categorisation introduced in the 2005 Inventory, using three main categories.

3.1. AUKŠČIAUSIA ĮGYVENDINIMO PAKOPA : ŠALYS, KURIOSE ASMENYS JAU GALI PASINAUDOTI MOKYMOSI PRIPAŽINIMO TEIKIAMOMIS GALIMYBĖMIS

Šiai grupei priklausančiose šalyse (2007 m. gruodis) sistemingas praktinis pripažinimo proceso taikymas numatytas politiniuose sprendimuose ir sukuria asmenims galimybes nustatyti ir/arba pripažinti jų mokymosi pasiekimus. Tai rodo, kad nuo politinių sprendimų jau pereita prie realios praktinės veiklos. Šiai grupei priklauso *Belgija, Danija, Estija, Suomija, Prancūzija, Airija, Olandija, Norvegija, Portugalija, Slovėnija, Rumunija, Ispanija ir Jungtinė Karalystė*.

Visose aukščiau išvardytose šalyse mokymosi pripažinimas plačiai taikomas kaip mokymosi visą gyvenimą skatinimo priemonė. Kai kurios šalys turi įteisintas ir politiniais sprendimais pagrįstas mokymosi

3.1. HIGH DEGREE OF IMPLEMENTATION – COUNTRIES WHERE VALIDATION HAS BECOME A PRACTICAL REALITY FOR INDIVIDUALS

Countries included in this group (December 2007) have put in place validation policies and practises making it possible for individuals to have their learning achievements identified and/or validated on a systematic basis. This means that validation has moved from the level of general policy statements to the level of tangible practises. Countries like *Belgium, Denmark, Estonia, Finland, France, Ireland, Netherlands, Norway, Portugal, Slovenia, Romania, Spain and the UK belong in this category*.

In all these countries we can observe a high degree of acceptance of validation as an instrument supporting lifelong learning. In most countries we find legal structures supporting validation methods, together with a

4 lentelė. Pirmajai grupei priklausančių šalių pavyzdžiai

Table 4. Example countries with a high degree of development

ŠALIS COUNTRY	TAIKOMOS MOKYMOSI PRIPAŽINIMO INICIATYVOS OVERVIEW OF VALIDATION INITIATIVES IN PLACE
Prancūzija	<p>Prancūzija tapo pirmąja mokymosi pripažinimą įteisinusia šalimi, kai 1934 m. čia buvo priimtas įstatymas, suteikiantis galimybę praktinės patirties turintiems asmenims gauti inžinieriaus diplomą.</p> <p><i>Validation des Acquis de l'Expérience</i> (VAE) sąvoka, kuri buvo įvesta 2002 m. paskelbus „Socialinės modernizacijos aktą“, yra svarbiausia Prancūzijoje taikoma neformaliojo ir savaiminio mokymosi pripažinimo sistema. Visi ne mažiau kaip trejų metų profesinės ir darbinės ar savanoriškos veiklos patirtį turintys piliečiai turi teisę dalyvauti VAE (pripažinimo) procedūroje ir siekti savo žinių ir įgūdžių pripažinimo.</p> <p>Neformaliojo ir savaiminio mokymosi pagrindu gali būti suteikta bet kuri šalyje pripažinta kvalifikacija. VAE procedūroje numatytos galimybės suteikti pilną kvalifikaciją arba patvirtinti atskiras tos kvalifikacijos dalis.</p> <p>2002–2005 m. laikotarpiu kvalifikacija buvo suteikta daugiau kaip 50 000 žmonių: didžioji dalis jų kreipėsi iškart po pripažinimo proceso įteisinimo. Galima daryti prielaidą, kad toks didelis pradinis susidomėjimas buvo paskatintas per ilgą laiką susikaupusių poreikių, kurių po to sumažėjo¹.</p> <p>Svarbų vaidmenį diegiant naują struktūrą 2002 m. patvirtintą VAE įstatymu Socialinės modernizacijos aktu atlieka socialiniai partneriai; daugelis įmonių sudarė sąlygas savo darbuotojams individualiai arba grupėmis pasitvirtinti praktinėje veikloje suformuotus įgūdžius².</p> <p>Prancūzijoje galima rasti ir gerų savanoriškos patirties vertinimo pavyzdžių. Vienu jų gali būti savanoriškų įgūdžių fiksavimo knyga, kurios idėją nuo 1998 m. palaiko Nacionalinė universitetų klubų sąjunga.</p>

¹ Cf. http://pdf.mutual-learning-employment.net/pdf/FR07/discussion_paper_FR07.pdf

² Žr. UNICE, CEEP ir UEAPME (2005) *Visą gyvenimą trunkančios kompetencijų ir kvalifikacijų plėtros veiksmų struktūra, Vertinimo ataskaita*, Briuselis.

ŠALIS COUNTRY	TAIKOMOS MOKYMOSI PRIPAŽINIMO INICIATYVOS OVERVIEW OF VALIDATION INITIATIVES IN PLACE
France	<p>France was the first Member State to introduce legislation with respect to validation, when in 1934 a law was passed to enable individuals to obtain an engineering diploma on the basis of professional experience.</p> <p>Today, the concept of <i>Validation des Acquis de l'Expérience</i> (VAE), which was introduced in the 2002 Social Modernisation Act, is the main system in France for validation of informal and non-formal learning. All citizens with at least three years of paid or voluntary experience have a right to pursue a VAE (validation) procedure of their skills and competences.</p> <p>Non-formal and informal learning can be considered as a basis for the award of all types of nationally-recognised qualification. VAE can be used as a basis to award full qualifications, or alternatively as units ("parts") of a full diploma.</p> <p>A total of over 50,000 qualifications were awarded through VAE between 2002 and 2005, most of them immediately after the new law was enacted. This drop can be explained by a presumed accumulation of demands for validation, later adjusted to a state of normality³.</p> <p>The social partners play an important role in the implementation of the new framework for VAE established by the 2002 Law on Social Modernisation and at company level, many firms have facilitated their employees' access to validation of experience-based skills, either through an individual initiative or on a collective basis.⁴</p> <p>There are also some examples of good practice in the assessment of voluntary experiences in France, such as the notebook to record voluntary skills, which has been supported by the National Union for University Clubs (UNCU) since 1998.</p>
Suomija	<p>Visapusė neformaliojo ir savaiminio mokymosi pripažinimo struktūra Suomijoje egzistuoja jau nuo praėjusio amžiaus devintojo dešimtmečio vidurio, kai buvo sukurta kompetencijomis pagrįsta pradinio, aukštesniojo ir specializuoto profesinio mokymo sistema. Kompetencijomis pagrįsta kvalifikacija gali būti suteikta neatsižvelgiant į tai, kaip ir kur buvo įgytos žinios ir įgūdžiai; šios procedūros tikslas yra ankstesnio mokymosi pripažinimas.</p> <p>Be jau minėtos kompetencijomis grindžiamos kvalifikacijų sistemos, praėjusio amžiaus paskutinio dešimtmečio viduryje buvo priimta nemažai įstatymų, kuriuose numatytas asmenų priėmimas į formaliąsias bet kurio lygmens studijas, remiantis ankstesne jų patirtimi net jeigu jie neatitinka formalių priėmimo reikalavimų.</p> <p>Aukštojo mokslo institucijos turi teisinę neformaliojo ir savaiminio mokymosi rezultatų pripažinimo struktūrą.</p> <p>Asmenų, siekiančių kompetencijomis grįstų kvalifikacijų, skaičius didėja; 1997 – 2006 metais jis siekė 365 000. 199 000 ankstesnio mokymosi pripažinimo siekusiems žmonėms buvo suteikta pilna kvalifikacija, o 82 000 kvalifikacijos buvo patvirtintos iš dalies.</p>
Finland	<p>Finland has had a comprehensive structure to validate informal and non-formal learning in the context of adult education and training since the mid-1990s, when a competence-based qualification system for initial, further and specialist VET was first established. Competence-based qualifications can be awarded regardless of how and where the skills and knowledge have been acquired; recognition of prior learning is at the very core of this procedure.</p> <p>In addition to the competence-based qualification system, a number of different laws were passed in the nineties, all providing individuals with a possibility to access formal studies at different levels - on the basis of their prior experience - even if they do not meet the formal entry criteria.</p> <p>A legal framework is in place for the validation of informal and non-formal learning in higher education institutions.</p> <p>The number of individuals accessing competence-based qualifications is growing and between 1997 and 2006, reached just under 365,000 individuals. Of this total, some 199,000 obtained a full qualification and nearly 82,000 were partly qualified.</p>

Šaltinis / Source: *European Inventory, 2007*

³ Cf. http://pdf.mutual-learning-employment.net/pdf/FR07/discussion_paper_FR07.pdf

⁴ See UNICE, CEEP and UEAPME (2005). *Framework of Actions for the Lifelong Development of Competencies and Qualifications, Evaluation Report*. Brussels.

pripažinimą skatinančias struktūras. Visuose sektoriuose – viešajame, privačiajame ir trečiajame – suformuoti ir taikomi už formaliojo švietimo sistemos ribų įgytų kompetencijų pripažinimo metodai. Pripažinimo metodų tinkamumą patvirtina tai, kad jais aktyviai naudojamosi. Pirmosios grupės šalyse taikomų pripažinimo iniciatyvų aprašas ir keletas jų patirties pavyzdžių pateikiama 4 lentelėje.

3.2. VIDUTININĖ ĮGYVENDINIMO PAKOPA: ŠALYS, KURIOSE MOKYMOSI PRIPAŽINIMAS YRA FORMAVIMOSI STADIJOJE

Šiai grupei priklausančios šalys (2007 m. gruodis) turi numatyti ir įgyvendinti sistemingą atskirų asmenų mokymosi pasiekimų nustatymo ir pripažinimo tvarką. Daugelis šių šalių jau stengiasi sukurti tokias galimybes. Galima teigti, kad šiai grupei priklauso *Austrija, Čekija, Islandija, Italija, Vokietija, Vengrija, Lietuva, Liuksemburgas, Lenkija, Švedija ir Malta*.

Šios grupės šalys pastaruoju metu teisiniais arba politiniais sprendimais patvirtino struktūras mokymuisi pripažinti ir jau ruošiasi šį procesą įgyvendinti arba kaupia patirtį išbandydamos įvairius nacionalinėse struktūrose numatytus metodus. Įvairiuose sektoriuose pasiektas pripažinimo proceso realizavimo laipsnis yra skirtingas, tačiau palyginti su pirmąja grupe, čia akivaizdus mažesnis susidomėjimas mokymosi pripažinimo metodais. Galima tikėtis, kad neformaliojo ir savaiminio mokymosi pripažinimas artimiausiais metais čia ims vaidinti svarbesnį vaidmenį. 5 ir 6 lentelėse apibūdinama kai kurių šios grupės šalių mokymosi pripažinimo padėtis ir pateikiami trumpi jų taikomų pripažinimo iniciatyvų aprašai.

Šalių, kuriose aptinkamos mokymosi pripažinimo sistemų užuomazgos, svarbiausi ypatumai yra:

- neseniai įteisinta mokymosi pripažinimo struktūra arba strategija;

strong policy framework. All different sectors – public, private and the third sector – have developed and applied methods to validate learning achievements acquired outside the formal education system. The high degree of acceptance of validation methods is also illustrated by high levels of take-up. Practical examples of countries in this category and a brief description of the validation initiatives in place in them can be found in the Table 4.

3.2. MEDIUM LEVEL OF DEVELOPMENT-COUNTRIES WHERE VALIDATION IS EMERGING

Countries included in this group (December 2007) have still to put in place practises making it possible for individual citizens to have their learning achievements identified and/or validated on a systematic basis. Most of these countries are, however, in the process of establishing approaches making this possible. The level of activity varies considerably within this group. Countries like *Austria, the Czech Republic, Iceland, Italy, Germany, Hungary, Lithuania, Luxembourg, Poland, Sweden and Malta can be said to belong in this category*.

This group of countries have either recently set up a legal or policy framework for validation and are currently in the process of starting to implement it or have had experience of piloting a variety of different methodologies on the basis of which they are currently developing a national approach. The degree of acceptance may also vary from sector to sector but overall the take-up of validation methods remain lower than in the previous group of countries. In many of these countries it could, however, be expected that validation of informal and non-formal learning will play a greater role in the coming years. The Tables 5 and 6 below outlines the situation of a number of countries in this category and provides a brief description of the validation initiatives they have in place.

The countries described as having emerging systems of validation have either:

5 lentelė. Švedija. Besiformuojanti nacionalinė mokymosi pripažinimo sistema
 Table 5. Sweden: An emerging national system for validation

ŠALIS COUNTRY	TAIKOMOS MOKYMOSI PRIPAŽINIMO INICIATYVOS OVERVIEW OF VALIDATION INITIATIVES IN PLACE
Švedija	<p>Švedijoje neformaliojo ir savaiminio mokymosi pripažinimas yra laikomas svarbiausiu mokymosi visą gyvenimą strategijos objektu. Tačiau šiuo metu neformaliojo ir savaiminio mokymosi pripažinimo nereglamentuoja šios šalies įstatymai.</p> <p>2003 m. paskelbto „Įstatymo dėl mokymosi pripažinimo“ projekte (<i>Validering m.m. – fortsatt utveckling av vuxnas lärande</i>) vyriausybė nurodė, kad dar per anksti reglamentuoti mokymosi pripažinimą. Vyriausybė suprato, kad, prieš priimant įstatymus ir patvirtinant mokymosi pripažinimo tvarką, reikia skirti daugiau laiko diskusijoms ir bandomiesiems projektams, kurių metu būtų sukaupta tinkama patirtis. Taigi atsakomybė už mokymosi pripažinimą šiuo metu yra stipriai decentralizuota iki vietinio ir regioninio lygmens. Dėl šio proceso decentralizacijos ir mokymosi pripažinimo paslaugas teikiančių institucijų bei jų taikomų metodų ir modelių įvairovės, asmenims sunku įvertinti skirtingų paslaugos tiekėjų veiklos kokybę, teisėtumą bei lygiavertiškumą. Atsižvelgiant į tai buvo įkurta ir 2004–2007 m. veikė Švedijos nacionalinė mokymosi pripažinimo komisija, kuri ne tik skatino regioninį bendradarbiavimą, bet ir rūpinosi tinkamų kokybišką mokymosi pripažinimo proceso formavimą ir įgyvendinimą užtikrinančių metodų atranka¹.</p> <p>Municipaliniame suaugusių švietimo lygmenyje 2000 m. maždaug 2 300 žmonių pasitvirtino savo žinias ir įgūdžius, o 2005 m. šis skaičius išaugo maždaug iki 8 000².</p>
Sweden	<p>The validation of informal and non-formal learning is considered to be a key issue in Sweden with respect to the overall lifelong learning strategy. However, no national regulation currently exists with respect to validation of non-formal and informal learning.</p> <p>In the 2003 Bill on Validation (<i>Validering m.m. - fortsatt utveckling av vuxnas lärande</i>) the government stated that it was too early to regulate validation. The government felt that more time should be given to pilot projects to gather more experiences, and to further discussion before deciding on regulations and passing acts. Thus, the responsibility for validation is currently heavily decentralised to local and regional level. Due to the much decentralised nature of validation and varied nature of validation providers and their methods and models, it is difficult for individuals to identify the level of quality, legitimacy and equivalence of operations carried out by individual providers. As a result, the National Swedish Commission on Validation has been set up for the period 2004–2007 not only to enhance regional cooperation, but also to describe and propose suitable methods for the development and implementation of quality-assured validation³.</p> <p>In 2000, approximately 2,300 people had their competence, knowledge and skills validated and in 2005 this number increased to approximately 8,000 people within municipal adult education⁴.</p>

Šaltinis / Source: *European Inventory, 2007*

¹ Tarpinė Švedijos nacionalinės mokymosi pripažinimo komisijos ataskaita, 2006 m. gruodžio 15 d.

² CEDEFOP (2004). *Švedijos profesinio mokymo sistemos teminė apžvalga*. CEDEFOP, Thessaloniki. Internetinis adresas: http://www.refernet.de/documents/a13_refernet_thematic-overview_schweden.pdf Puslapis aplankytas 2007 m. gegužės 28 d.

³ Interim report of the Swedish national commission on validation, 15 December 2006.

⁴ CEDEFOP (2004). *Thematic overview, the vocational education and training (VET) system of Sweden*. CEDEFOP, Thessaloniki. Available at http://www.refernet.de/documents/a13_refernet_thematic-overview_schweden.pdf Site visited 28th May 2007.

- neseniai imtasi akivaizdžių reikšmingų praktinio pobūdžio veiksmų siekiant sukurti veiksmingą neformaliojo ir savaiminio mokymosi pripažinimo struktūrą;

- pripažinimo struktūros taikomos atskiriems švietimo sektoriams (pvz., tik suaugusių švietimui arba profesiniam rengimui) arba tikslinėms grupėms (pvz., bedarbiams).

Visa tai, kas pasakyta, iliustruojama žemiau pateiktais pavyzdžiais (6 lentelė).

- recently adopted a legal framework or strategy for validation;

- recently taken significant, practical steps to create a framework capable of recognising informal and non-formal learning;

- is limited to specific educational sectors (e.g. adult or vocational training only) or target groups (e.g. the unemployed).

The following examples illustrate Table 6.

6 lentelė. Liuksemburgas. Mokymosi pripažinimas kaip besiformuojanti sistema

Table 6. Luxembourg: validation as an emerging reality

ŠALIS COUNTRY	TAIKOMOS MOKYMOSI PRIPAŽINIMO INICIATYVOS OVERVIEW OF VALIDATION INITIATIVES IN PLACE
Liuksem- burgas	<p>1998 m. patvirtintame „Nacionaliniame veiksmų plane nedarbui įveikti“ numatyta, kad reikia sukurti bilan de compétences arba individualių įgūdžių audito procedūrą, t. y. metodą, kuris padėtų žmonėms įsivertinti savo žinias ir įgūdžius ir tuo pagrindu susietų juos su atitinkama profesine veikla ar studijų programomis. 2002 m. „Nacionaliniame veiksmų plane nedarbui įveikti“ buvo numatyta, kad reikia sukurti profesinių įgūdžių vertinimo - bilan d'insertion professionnelle (BIP) metodą, skirtą tiems, kurie ieško darbo¹. Minėti metodai skirti tik bedarbiams.</p> <p>Neformaliojo ir savaiminio mokymosi pripažinimas palaipsniui pradėtas taikyti ir formalus mokymosi pasiekimams vertinti. Įstatymuose, kuriais buvo vadovaujama 2003 m. kuriant Liuksemburgo universitetą yra straipsnis, kuris suteikia galimybę būsiamam studentui prašyti validation des acquis de l'expérience – neformaliojo ir savaiminio mokymosi patvirtinimo, prilyginamo formalų išsilavinimą patvirtinančiam pažymėjimui arba kitoms taikomoms patvirtinimo formoms².</p> <p>Suaugusių mokymosi organizavimą reglamentuojančiame règlement grand-ducal (2000 m. liepos 17 d.; nauja redakcija 2007 m. gegužės 18 d.) dokumente tam tikrais atvejais numatomos galimybės formalių reikalavimų neatitinkantiems kandidatams patekti į studijų programas tuo atveju, jeigu jie turi mokymosi pripažinimo procedūromis patvirtintos patirties³.</p> <p>Liuksemburgo Parlamentui svarstyti šiuo metu pateiktas svarbus įstatymas, kuriuo siūloma reformuoti formalią valstybės profesinio rengimo sistemą. Įstatymą patvirtinus bus sukurta Prancūzijos modelį primenanti neformaliojo ir savaiminio mokymosi pripažinimo įstatyminė bazė.</p>
Luxembourg	<p>The National Action Plan for employment adopted in 1998 saw the creation of a 'bilan de compétences' or individual skills audit, i.e. a tool to help people evaluate their own skills and competences, and hence match these to appropriate jobs or training programmes. The National Action Plan for employment of 2002 saw the creation of a similar tool for assessing vocational skills, the 'bilan d'insertion professionnelle' (BIP), specifically for job-seekers⁴.</p> <p>The bilan de compétences and the bilan d'insertion professionnelle are only available for the unemployed</p> <p>Validation of non-formal and informal learning is also gradually being introduced as a way of accessing formal learning. The legislation creating the University of Luxembourg in 2003 includes an article allowing a prospective student to request a validation des acquis de l'expérience, which is effectively a validation of non-formal and informal learning of the candidate, as a substitute to certification or other proof of having undertaken the formal education required for entry to the university⁵.</p> <p>Furthermore, the Règlement grand-ducal (17 June 2000, revised 18 May 2007) regarding the organisation of adult learning allows, in certain cases, the admission to courses for candidates who do not meet the regular requirements, providing that they have relevant previous professional experience, which can be validated⁶.</p> <p>A major bill has now been submitted to the Luxembourg Parliament, proposing reforms of the formal state professional training system. When approved (approval is likely to take place in 2008), the legislation will build on existing provision to create a system of validation of non-formal and informal learning which is similar to the French model.</p>

Šaltinis / Source: *European Inventory*, 2007

¹ Žiūrėti Plan d'action national en faveur de l'emploi 2002.

² Žiūrėti loi du 12 août 2003 - Université de Luxembourg.

³ Žiūrėti Règlement grand-ducal du 17 juin 2000 portant organisation de l'apprentissage pour adultes.

⁴ See the Plan d'action national en faveur de l'emploi 2002.

⁵ See the loi du 12 août 2003 - Université de Luxembourg.

⁶ See the Règlement grand-ducal du 17 juin 2000 portant organisation de l'apprentissage pour adultes.

3.3. PRADINĖ ĮGYVENDINIMO PAKOPA: ŠALYS, KURIOSE PASTEBIMOS TIK MOKYMOSI PRIPAŽINIMO UŽUOMAZGOS

Šiai grupei priklausančios šalys (2007 m. gruodis) mokymosi pripažinimo procesą dažnai apibūdina kaip naują dalyką, tai, kas lemia visą švietimo, įsidarbinimo procesų turinį. Kai kuriose šalyse galima pastebėti, kad mokymosi pripažinimas yra daug prieštaravimų sukelianti tema, kartais netgi sukelianti nacionalinių socialinių dalininkų, pavyzdžiui, švietimo sistemos, pasipriešinimą. Šiai grupei galima priskirti *Bulgariją, Kroatiją, Kiprą, Graikiją, Latviją, Lichtenšteiną, Slovakiją ir Turkiją*.

Šiose šalyse socialiniai dalininkai suvokia mokymosi pasiekimų, įgytų už formaliojo mokymosi institucijų ribų nustatymo, vertinimo ir pripažinimo sistemos naudą, tačiau nėra priimtų politinių ar praktinių sprendimų, kurie inicijuotų neformaliojo ir savaiminio mokymosi pripažinimą. Šiuo metu daromi bandymai yra paskatinti Europos Sąjungos sprendimų ir finansuojami iš ES fondų arba yra inicijuoti privataus sektoriaus atstovų. Nacionalinių kvalifikacijų sistemų kūrimas derinant jas prie EKS keičia padėtį, todėl daugelyje šios grupės šalių jau svarstoma galimybė integruoti mokymosi pripažinimą į kvalifikacijų sistemas.

7 lentelėje pateikiama pavyzdžių iš šiai grupei priklausančių šalių.

4 NUO 2010 M. MOKYMOSI PRIPAŽINIMO STRATEGIJOS ELEMENTAI

Ši trumpa 2007 m. metų pabaigoje padaryta Europos šalyse įteisintų politinių ir praktinių su mokymosi pripažinimo klausimais susijusių sprendimų apžvalga rodo, kad šioje srityje padaryta gana ryški pažanga. Daugėja šalių, kuriose sukuriamos ir pradedamos naudoti

3.3. LOW LEVEL OF ACTIVITY - COUNTRIES AT THE INITIAL STAGES OF DEVELOPMENT

Countries included in this group (December 2007) frequently describe validation as a new theme and as something yet to influence the overall education, training and employment agenda. In some countries we can observe that validation is a controversial theme, sometimes triggering resistance from national stakeholders, for example in education and training. In this group we can include countries like *Bulgaria, Croatia, Cyprus, Greece, Latvia, Lichtenstein, the Slovak republic and Turkey*.

In these countries the benefits of having a scheme to identify, assess and recognise learning gained outside formal education may now be recognised by the stakeholders involved but as yet there is little in terms of policy or practice which actually facilitates the validation of informal and non-formal learning. To the extent that initiatives can be observed, these are driven forward either by the European agenda, EU-funded projects or private / third sectors. The work on National Qualifications Frameworks in response to the EQF has however changed the situation, and many of these countries are now considering validation as an integrated part of future NQFs.

The table 7 gives examples of countries which fall into this category.

4 BEYOND 2010 - ELEMENTS IN A STRATEGY ON VALIDATION

This snap-shot of European validation policies and practises at the end of 2007 shows that significant progress has been made in recent years. Increasingly countries are putting in place methods and systems making it possible for individuals to have their non- and

7 lentelė. Šalys, kuriose pastebimos tik mokymosi pripažinimo užuomazgos

Table 7. Countries at the initial stages of development

ŠALIS COUNTRY	TAIKOMOS MOKYMOSI PRIPAŽINIMO INICIATYVOS OVERVIEW OF VALIDATION INITIATIVES IN PLACE
Kroatija Croatia	<p>Neformaliojo ir savaiminio mokymosi pripažinimo klausimas Kroatijoje dar tik pradamas aptarinėti. Tačiau dėl integracijos į Europos Sąjungą ir privataus bei trečiojo sektoriaus iniciatyvų pastaraisiais metais jau buvo imtasi kai kurių veiksmų. Neseniai buvo įkurta Suaugusių švietimo agentūra, kuri turės būti atsakinga už neformaliojo mokymosi stebėjamą, analizę ir įvertinimą. Profesinio rengimo agentūros pradėtame naujų kvalifikacijų kūrimo procese atsižvelgiama ir į neformalųjį bei savaiminį mokymąsi. Be to, Kroatijoje kuriama kvalifikacijų struktūra, kuri suvokiama kaip svarbus parengiamasis darbas siekiant neformaliojo ir savaiminio mokymosi pripažinimo. Šiuo metu besimokantieji jau gali kaupti mokymosi pasiekimus patvirtinančius įrodymus individualiame kvalifikacinių pasiekimų ir darbo patirties fiksavimo buklete, kuris vadinamas <i>radna knjižica</i>. Tačiau, kol nėra formalaus reikalavimo, kad tik akredituotos programos būtų įtrauktos į šį bukletą, už šiuos įrašus atsakingos vietinės valdžios įstaigos paprastai pripažįsta tik sertifikuotas švietimo programas.</p> <p>The issue of validation of non-formal and informal learning in Croatia is only beginning to surface. However, some developments have been made in recent years, mostly driven by the process of European integration and initiatives from the private and the third sector. One of the chief institutions envisaged to be responsible for monitoring, analysis and evaluation in the field of non-formal education - the Agency for Adult Education - was established recently. The Agency for Vocational Education and Training has begun a process of developing new qualifications which is taking into account non-formal and informal learning. In addition, work has started on defining the Croatian Qualifications Framework, which is understood in Croatia as an important prerequisite for validation of non-formal and informal learning. Currently, learners can store evidence of their prior learning in their individual record of achievement of qualifications and work experience, which is kept in a booklet called <i>radna knjižica</i>. However, while there is no formal requirement that only accredited programmes can be entered into the <i>radna knjižica</i>, in practice the local government offices which do enter items into the <i>knjižica</i> normally accept only certified education programmes.</p>
Latvija Latvia	<p>Latvija neturi neformaliojo ir savaiminio mokymosi koncepcijos ir su ja susijusios įstatyminės bazės. Nepaisant to, dvidešimtojo amžiaus pabaigoje išryškėjusio mokymosi visą gyvenimą koncepcijos rėmuose daugiau dėmesio imta skirti ir neformaliajam bei savaiminiam mokymuisi. Tačiau mokymosi pripažinimo klausimas (svarbu pabrėžti, kad sąvoka „pripažinimas“ arba jos ekvivalentai Latvijoje pradėti vartoti visai neseniai) Latvijoje yra eksperimentų ir abejonių etape. Jau yra praktiškai įgyvendinta keletas specifinių mokymosi pripažinimo iniciatyvų, pvz., mokytojų kvalifikacijos tobulinimo ir valstybinės kalbos žinių patvirtinimas suteikiant kvalifikacijos dokumentą. Šios iniciatyvos remiasi arba turi ryškų neformaliuojų ir savaiminiu būdu įgytų žinių vertinimo ir pripažinimo elementą. Privačiame sektoriuje akivaizdžiai suvokiama, kad reikia sudaryti sąlygas darbuotojų igūdžiams tobulinti, bet visa tai priklausys nuo šio sektoriaus atstovų aktyvumo inicijuojant neformaliojo ir savaiminio mokymosi pripažinimo plėtrą.</p> <p>There remains an absence of a legislative base and a national concept in Latvia as regards informal and non-formal education and learning. On the other hand, by the end of the 1990s, within the framework of the concept of lifelong learning, more attention has been paid to informal and non-formal learning. As regards the question of validation (it is necessary to note that in Latvia the term “validation” or its equivalents have not been used until recently) Latvia remains at the stage of experimentation and uncertainty. Several specific validation initiatives have been implemented in practice for a while already, such as the development of a teachers’ qualification and a certification of knowledge of the state language. These are mainly based on or have a very strong integral part of assessment and validation of knowledge acquired through non-formal and informal learning. In the private sector, there is clearly an awareness of the importance of enabling employees to develop their skills but it remains to be seen how actors from the sector will respond to this by developing initiatives for the validation of informal and non-formal learning.</p>

neformaliojo ir savaiminio mokymosi metu įgytų mokymosi pasiekimų nustatymo ir/arba pripažinimo sistemos ir metodai. 2007 m. spalio mėnesį Europos Parlamente vykusioje diskusijoje Europos kvalifikacijų struktūros klausimais parodė, kad mokymosi pripažinimas yra integrali Europos visą gyvenimą trunkančio mokymosi strategijos dalis. Tačiau mūsų atlikta apžvalga parodė ir tai, kad mokymosi pripažinimo įgyvendinimo tempai yra labai skirtingi, nes įvairiose šalyse šio proceso įgyvendinimas yra pasiekęs skirtingas pakopas, todėl pažanga šioje srityje negali būti laikoma savaime suprantamu dalyku. 2007 m. lapkričio mėnesį, kai Europos Sąjungai pirmininkavo Portugalijos atstovas, Lisabonoje įvyko konferencija „Mokymosi vertinimas – europinė neformaliojo ir savaiminio mokymosi pripažinimo patirtis“¹⁰, kurioje buvo aptarta dabartinė padėtis ir mėginta numatyti Europos mokymosi pripažinimo strategijos veiksmus nuo 2010 m. Buvo išskirta 10 šių svarbiausių iššūkių:

1 iššūkis. BET KURIOS MOKYMOŠI PRIPAŽINIMO STRATEGIJOS SVARBIAUSIAS AKCENTAS TURI BŪTI ASMUO

Planuojant ir įgyvendinant mokymosi pripažinimo procedūras būtina atsižvelgti į tai, kad besimokantis asmuo turi būti šio proceso centru. Pripažinimo procesas negali remtis nesubalansuotais mokytojo ir mokinio santykiais; aktyvus kandidato dalyvavimas turi būti numatytas įvairiuose mokymosi pasiekimų nustatymo ir vertinimo proceso etapuose. Kadangi neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimai dažnai yra tik numanomi, būtina, kad asmuo aktyviai dalyvautų diskusijose, vertintų save, apmąstytų ir dokumentuotų savo patirtį. Reikia parinkti ir paruošti tokius metodus ir sistemas, kurie galėtų aprėpti sudėtingą nestandartizuotą neformaliojo ir

informally acquired learning achievements identified and/or validated. The debate (October 2007) of the European Parliament on the adoption of the European Qualifications Framework underlined that validation more than ever is seen as an integrated part of the European strategy on lifelong learning. However, our snap-shot also illustrates that validation is indeed a multi-speed process where countries have reached very different stages of development and where progress can not be taken for granted. The conference of the Portuguese EU-Presidency on ‘Valuing learning – European experiences in the field of validation of non-formal and informal learning’ in Lisbon November 2007¹⁰ addressed the current situations and tried to identify the main elements in a European strategy on validation, looking beyond 2010. The following 10 key challenges were emphasised:

Key challenge 1: THE INDIVIDUAL HAS TO BE AT THE CENTRE OF ANY STRATEGY ON VALIDATION

When designing and implementing validation, the individual learner must be at the centre of the process. Validation cannot be based on an imbalanced teacher-learner relationship but must actively involve the candidate in the different stages of the identification and assessment process. The frequently tacit character of the non- and informally acquired learning achievements makes it necessary to involve the candidate in an active process using a combination of dialogue, self assessment, systematic reflection and documentation to capture the experiences in question. Methods and systems must be set up and designed in such a way that they are able to take into account the complex and non-standardised character of non-formal and informal learning. The 2004 European

¹⁰ Internetinis adresas: http://www.eu2007.pt/UE/vEN/Reunioes_Eventos/Outros/aprendizagem.htm

¹⁰ Available at http://www.eu2007.pt/UE/vEN/Reunioes_Eventos/Outros/aprendizagem.htm

savaiminio mokymosi sritį. 2004 m. Europos mokymosi pripažinimo principuose pabrėžiama, kad pripažinimo rezultatai turėtų (dažniausiai) būti asmens nuosavybė.

2 iššūkis. MOKYMO SI PRIPAŽINIMUI ĮGYVENDINTI YPAČ SVARBUS MOKYMO SI REZULTATŲ AKCENTAVIMAS POLITINIUOSE IR PRAKTINIUOSE ŠVIETIMO KLAUSIMUS REGLAMENTUOJANČIUOSE SPRENDIMUOSE

Tam, kad neformaliojo ir savaiminio mokymosi pripažinimas taptų kvalifikacijų sistemų ir struktūrų dalimi, būtina pereiti prie mokymosi rezultatų. Norint sustiprinti neformaliojo ir savaiminio mokymosi pripažinimo pozicijas, reikia atskirti šiuo metu glaudžiai susijusias formaliąsias mokymo programas ir kvalifikacijų suteikimo procedūras. Tokio atskyrimo naudą rodo Prancūzijos pavyzdys, kai susiejus kvalifikacijas su platesniu mokymosi rezultatų ir mokymosi aplinkų spektru, tarp jų ir su neformaliojo ir savaiminio mokymosi darbo vietoje, gerokai padidėjo mokymosi pasiekimų pripažinimo siekiančių asmenų skaičius. Turi būti akcentuojamos asmens žinios, suvokimas ir tai, ką jis geba atlikti, o ne mokymo proceso turinys ar trukmė. Mokymosi pripažinimo procesas taps labai sudėtingas, jeigu reikės vadovautis įdėtomis pastangomis paremtais standartais; tikėtina, kad formaliojo, neformaliojo ir savaiminio mokymosi rezultatai gali būti vienodi, tačiau jų įgijimo būdai neišvengiamai turi būti skirtingi.

3 iššūkis. STANDARTAMS PRIPAŽINIMO PROCESE TENKA YPAČ SVARBUS VAIDMUO

Pripažinimas visuomet siejamas su standartu. Standartų vaidmuo yra lemiamas, nes nuo jų priklauso, ar bus pasitikima pripažinimo rezultatais. Jeigu standartas yra labai siauras ir ribotas turinio bei patikimumo prasme, jis gali daryti neigiamą įtaką perkėlimo

principus on validation underline, in line with this, that the results of validation should (normally) be the property of the individual.

Key challenge 2: A SHIFT TO LEARNING OUTCOMES IN EDUCATION AND TRAINING POLICIES AND PRACTISES IS CRUCIAL FOR VALIDATION

The shift to learning outcomes is critical in allowing validation of non-formal and informal learning to become an integrated and normal part of qualifications systems and frameworks. The strong link between formal education and training programmes and certification must be weakened in order to allow for a 'mainstreaming' and normalisation of validation of non formal and informal learning. This is exemplified by the French case where the opening up of qualifications to a broader range of learning experiences, including non-formal and informal learning at work, has dramatically increased the number of individuals seeking validation. The focus must be on what an individual knows, understands or is able to do, not on the inputs or duration of a teaching process. Validation will be extremely difficult if it has to relate to input-based standards; while the outcomes of formal, non-formal and informal learning may be equivalent, the processes leading to these outcomes will necessarily be different.

Key challenge 3: THE ROLE OF STANDARDS IS CRUCIAL TO VALIDATION

Validation will always involve a reference to a standard. The character of these standards is crucial and will largely decide whether the results of validation are trusted or not. If a standard is too localised and restricted in its coverage and credibility, it may have a negative impact on transferability (see also point 5). If a standard is too general and inflexible, it may

galimybėms (taip pat žiūrėti 5 punktą). Jeigu standartas per platus ir nelankstus, mokymosi pripažinimo proceso metu bus sunku užfiksuoti individualios mokymosi patirties esmę.

Kad būtų sudarytos tinkamos mokymosi pripažinimo sąlygos, visų pirma reikalingos naujos mokymosi rezultatus arba kompetencijas apibūdinančios standartų formuluotės. Nors šis darbas iš esmės jau vyksta, dar daug ką reikia nuveikti, ypač bendrojo lavinimo ir aukštojo mokslo srityse. Kartais mokymosi pripažinimas vertinamas skeptiškai dėl to, jog galvojama, kad praplėtus kvalifikacijas neformaliojo ir savaiminio mokymosi rezultatais gali nukentėti bendra kvalifikacijų kokybė. Vienintelis būdas nurodinti skeptikus yra garantijos, kad neformaliojo ir savaiminio mokymosi rezultatų pagrindu suteikta kvalifikacija atitinka tuos pačius kokybės kriterijus, kurie taikomi formaliojo mokymosi aplinkoms. Susitarimas dėl bendrų, visoms mokymosi formoms tinkamų standartų yra ypač svarbus tokios strategijos elementas.

4 iššūkis. PRIPAŽINIMO PROCESE TURI BŪTI SUBALANSUOTOS FORMUOJAMOJO IR SUMUOJAMOJO VERTINIMO FUNKCIJOS

Mokymosi pripažinimo proceso analizė rodo formuojamojo ir sumuojamojo vertinimo funkcijų derinimo svarbą. Nors sumuojamojo vertinimo („sertifikavimo“) svarba yra neignorable; tačiau patirtis rodo, kad formuojamojo („mokymosi skatinimo“) vertinimo aspektams taip pat reikėtų skirti daugiau dėmesio. Pirma, neabejotina, kad formuojamasis vertinimas yra atskira pripažinimo proceso dalis; mokymosi patirties nustatymas yra svarbus etapas, nes jis rodo paties asmens ir socialinių dalininkų poreikį išvysti akivaizdžius mokymosi rezultatus. Antra, taip pat neabejotina, kad formuojamojo ir sumuojamojo vertinimo klausimai pripažinimo procese yra glaudžiai

prevent the validation from capturing the essence of the individual learning experiences.

To facilitate validation, standards have first and foremost to be (re) defined and described in the form of learning outcomes or competences. While this to a certain extent already is happening, substantial work remains to be done in this field, not least in general and higher education. We can sometimes observe that validation approaches are met with scepticism, reflecting a fear that the overall quality of qualifications may be reduced by opening up towards non-formal and informal learning. The only way to meet this concern is to be very clear that a qualification awarded on the basis of non-formal and informal learning has to meet the same demanding quality criteria as learning taking place in the formal system. The agreement on clear standards applicable to all forms of learning is a critical element in such strategy.

Key challenge 4: VALIDATION MUST BALANCE THE FORMATIVE AND THE SUMMATIVE FUNCTIONS OF VALIDATION

The analysis of the validation process illustrates the important combination of formative and summative functions in validation. While the summative (‘certifying’) function is important, all experiences show that the formative (‘promotion of learning’) aspects need to be taken seriously into account. Firstly it is clear that the formative aspects of validation can be treated as a separate part; the identification of learning experiences is important in itself, reflecting the need to make learning outcomes visible to the individual him or herself and to other stakeholders. Secondly it is clear that the summative and formative aspects of validation are interlinked; entering into a formal certification process is frequently accompanied by a strong

susiję; pasiryžimas dalyvauti formaliajame pažymėjimų išdavimo procese rodo tvirtą asmens motyvaciją mokymąsi tęsti toliau. Tobulinant mokymosi pripažinimo procesą ateityje, reikia mąstyti apie abi vertinimo funkcijas, jų atskyrimą ir derinimą.

5 iššūkis. PERKELIAMUMAS YRA PRIVALOMAS REIKALAVIMAS

Pripažinimo procesas turi palengvinti mokymosi rezultatų perkėlimą iš vienos aplinkos į kitą. Tuo atveju, kai vietiniai sprendimai gali būti naudingi formuojamojo vertinimo tikslų prasme (pavyzdžiui, kai siekiama išsiaiškinti įmonės plėtros atveju įgytas žinias ir įgūdžius), jų metu gautų rezultatų svarba gali būti apribota. Siekiant to, kad mokymosi pripažinimas padėtų spręsti su nuolatine kaita ir mobilumu susijusias problemas, daugiau dėmesio turi būti skiriama perkėlimui ir atitinkamų socialinių dalininkų įsipareigojimams. Pripažinimo proceso rezultatų perkėlimą užtikrina jų patikimumas ir tikėtinumas.

6 iššūkis. BŪTINA METODIKOS KONVERGENCIJA

Kadangi mokymosi pripažinimas Europos šalyse tampa realybe, sukaupiama vis daugiau ir daugiau su šia veikla susijusios metodinės patirties. Tai ypač svarbu kalbant apie pasiekimų aplanko, savęs vertinimo ir dialogo metodus. Artimiausiu laiku reikėtų sistemingai dalintis ir naudotis šia patirtimi; tai turėtų palengvinti mokymosi pripažinimo procese patvirtintų mokymosi rezultatų perkėlimą ir pripažinimą bei sustiprintų jų patikimumą. Dabartinių Europoje taikomų metodų derinimas atspindi esminius neformaliojo ir savaiminio mokymosi ypatumus; siekiant nustatyti neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimus, kandidatas skatinamas aktyviai dalyvauti šiame procese ir pademonstruoti savo įgytas žinias ir įgūdžius.

motivational effect and a wish to continue learning. Future developments of validation need to take into account both functions of validation and clarify how they can be separated and be combined.

Key challenge 5: TRANSFERABILITY IS A 'MUST'

Validation must facilitate transfer of learning outcomes from one setting to another. While local solutions may be valuable for formative purposes, for example to identify the acquired knowledge and skills in an enterprise development setting, their wider relevance will be restricted. If validation is to respond to the challenges of increased change and mobility, approaches must pay attention to transferability and be based on a broad involvement and commitment of relevant stakeholders. To be transferable, results from validation must be credible and be trusted.

Key challenge 6: METHODOLOGICAL CONVERGENCE IS NECESSARY

As validation gradually is turning into a practical reality in European countries, an increasing amount of methodological experiences is being accumulated. This applies in particular to experiences related to portfolio methodology, self assessment and dialogue based approaches. These experiences need to be systematically shared and exploited in the coming period; this will make transfer and acceptance of the results of validation easier and strengthen overall credibility. The current methodological convergence in Europe also reflects the character of non-formal and informal learning; identification and assessment of non-formal and informal learning requires that the candidate participates actively in the process and is encouraged to demonstrate his or her knowledge and skills.

7 iššūkis. MOKYMOSI PRIPAŽINIMO PROCESU TURI BŪTI ATSIŽVELGTA Į ETIKOS DALYKUS

Vis dažniau ėmus taikyti mokymosi pripažinimo proceso procedūras iškilo ir su tuo susijusių etikos dalykų. Nors į tai iš dalies atsižvelgta 2004 m. priimtuose „Bendruose Europos principuose“, akivaizdu, kad mokymosi pripažinimo procese gali iškilti asmens privatumo išsaugojimo poreikis. Kartais mokymosi pripažinimo procesas gali būti susijęs su tokiais asmens gyvenimo aspektais, kuriems tas procesas gali pakenkti. Toks pavyzdys gali būti, pavyzdžiui, bandymas išsiaiškinti kai kurių paslaugų sferos profesijų darbuotojų asmeninį požiūrį ir jų įsitikinimus. Tokiais atvejais pripažinimo procese turi būti nubrėžtos tam tikros ribos, o asmeniui suteikta teisė kontroliuoti procesą ir tai, kaip bus naudojami gauti rezultatai.

8 iššūkis. TURI BŪTI ATSIŽVELGTA Į IŠLAIDŲ IR GAUTOS NAUDOS SANTYKĮ

Su neformaliojo ir savaiminio mokymosi fiksavimo sudėtingumu susiję iššūkiai gali pasiekti taikyti labai įmantrius mokymosi pasiekimų nustatymo ir vertinimo metodus ir būdus. Nors gali atrodyti, kad tai būtina norint užtikrinti rezultatų svarumą ir patikimumą, šių būdų taikymo kaina (laikas ir pinigai) gali neatitikti paties asmens ir kitų socialinių dalininkų gauto bendro rezultato. Dėl to yra ypač svarbu atidžiai ir sistemingai stebėti įvairias patirtis ir jų kainos bei naudos balansą. Šios sąvokos skirtingiems socialiniams dalininkams gali reikšti ne tuos pačius dalykus, todėl jų negalima įvertinti vien tik pinigine išraiška.

9 iššūkis. MOKYMOSI PRIPAŽINIMO BŪDŲ IR SISTEMŲ DARNOS KLAUSIMAS

Didelė dalis su mokymosi pripažinimu susijusios veiklos buvo susijusi su projektų ir trumpalaikių programų įgyvendinimu. Tokios veiklos formos sudaro puikias patikrinimo ir

Key challenge 7: VALIDATION HAS TO TAKE INTO ACCOUNT ETHICAL ISSUES

Following the increased use of validation, the ethical issues related to these practices are coming to the forefront. While partly addressed by the Common European principles in 2004, it is clear that validation in some cases may come in conflict with the need for protection of privacy. Sometimes validation touches upon domains of personal life where it can cause harm. This is illustrated by efforts, for example in some service sector occupations, to identify and assess personal attitudes and convictions. In these cases it is important to address the boundaries of validation and the right of the individual to control the process and the use of the results of validation.

Key challenge 8: COST-BENEFIT ISSUES HAVE TO BE ADDRESSED

The challenges related to capturing the complexity of non-formal and informal learning may give rise to highly sophisticated methods and approaches for identification and assessment. While this can be defended from the perspective of validity and reliability, the costs of these approaches in terms of time and money may come into conflict with the overall returns for the individual candidate and for other stakeholders. It is therefore necessary to look carefully and systematically into the various experiences and the balance between costs and benefits. The meaning of these concepts may be different for different stakeholders and cannot exclusively be expressed in monetary terms.

Key challenge 9: THE SUSTAINABILITY OF VALIDATION APPROACHES AND SYSTEMS IS AN ISSUE

A significant part of the activity related to validation has been taken forward through projects and limited duration programmes. While this approach provides a good opportunity

eksperimentavimo galimybes, tačiau kelia ir nemažai problemų, nes jų įgyvendinimo metu nesukuriamos ilgalaikės mokymosi pripažinimo sistemos ir būdai. Per didelis pasitikėjimas trumpalaikiais projektais ir programomis sumenkino pripažinimo proceso skaidrumą; asmenys nėra garantuoti šių paslaugų pastovumu ir tuo, ar šių projektų metu gauti mokymosi pasiekimų patvirtinimai turės kokią nors ilgalaikę vertę. Dėl to labai svarbu numatyti vyraujančias mokymosi pripažinimo proceso kryptis ir ilgalaikes šio proceso perspektyvas.

10 iššūkis. NEFORMALIOJO IR SAVAIMINIO MOKYMOSI PRIPAŽINIMO KRYPTIŲ NUMATYMAS – NACIONALINIŲ KVALIFIKACIJOS SĄRANGŲ VAIDMUO

Nacionalinių kvalifikacijos sąrangų Europos šalyse kūrimas yra labai naudingas formuojant požiūrį į neformalųjį ir savaiminį mokymąsi. Anksčiau kvalifikacijos buvo paremtos švietimo standartais, kurių formuluotėse buvo akcentuojamos įdėtos pastangos (mokymo ypatumai, trukmė, mokymosi vieta ir t. t.). Šiuo atveju atmetamas nestandartizuotas ir atskiram asmeniui būdingas už formaliojo švietimo institucijų ribų vykstantis mokymasis. Tačiau neseniai atliktas palyginamasis tyrimas (Cedefop, 2008) parodė, kad visose Europos šalių švietimo srityse pastebimas alivaizdus posūkis prie mokymosi rezultatų. Svarbiausia varomąja jėga žengiant šia kryptimi gali būti laikomas NKS įvedimas, kuris gali suformuoti galimybes įvairesniems mokymosi rezultatams, tarp jų ir neformaliojo bei savaiminio mokymosi, pripažinti.

Svarbiausiomis nacionalinių kvalifikacijų sąrangų funkcijomis (Bjornavold and Coles, 2008, op.cit.) turėtų būti:

- Nacionalinių standartų ir rekomendacijų, skirtų mokymosi rezultatų (kompetencijų) formuluotėms sukūrimo palengvinimas.
- Kvalifikacijų siejimas vienos su kita ir kvalifikacijų sistemų „pralaidumas“.

for testing and experimentation, it has caused problems in terms of developing permanent systems and approaches to validation. An over-reliance on limited duration projects/programmes has reduced the overall transparency of validation; individuals cannot trust that these services will be taken forward on a permanent basis and they question whether the results of these approaches will be of any value on a longer term basis. It is therefore important to discuss how validation can be 'mainstreamed' and given a permanent and predictable role.

Key challenge 10: 'MAINSTREAMING' VALIDATION OF NON-FORMAL AND INFORMAL LEARNING – THE ROLE OF NATIONAL QUALIFICATIONS FRAMEWORKS

The development of National Qualifications Frameworks across Europe is of relevance to the development of approaches to validation of non-formal and informal learning. Traditionally, educational and training standards underpinning qualifications have been written from an input perspective, addressing teaching specifications, duration and location of the learning process etc. This effectively excludes the non-standardised and individually specific learning taking place outside formal education and training. However, recent comparative research (Cedefop, 2008) shows that a significant shift towards learning outcomes is taking place in all areas of education and training across Europe. The introduction of NQFs can be seen as one of the most important drivers in this direction and could facilitate the opening up to a broader set of outcomes, including those acquired through learning in non-formal and informal settings.

The main functions of National Qualifications Frameworks can be said to be the following (according to Bjornavold and Coles, 2008, op.cit.):

- Mokymosi prieinamumo, perkėlimo ir progreso mokantis galimybių skatinimas.
- Mokymo ir mokymosi kokybės skatinimas.

Visos šios funkcijos yra susijusios su tolesne mokymosi pripažinimo metodų ir sistemų raida.

IŠVADOS

Visos Europos Sąjungos šalys, nepaisant to, koki mokymosi pripažinimo raidos ir įgyvendinimo etapą jos yra šiuo metu pasiekusios, suvokia būtinybės vertinti kuo platesnį mokymosi rezultatų spektrą svarbą. Dauge Liu atvejų mokymosi pripažinimas sukuria galimybes integruoti už formaliojo švietimo institucijų ribų įgytus mokymosi pasiekimus į nacionalines kvalifikacijų sistemas ir struktūras. Tad galima teigti, kad mokymosi pripažinimas – tai būdas susieti įvairias mokymosi rezultatų ir mokymosi aplinkų formas, kvalifikacijų sistemų „pralaidumo“ stiprinimo priemonė ir aiškių individualaus mokymosi kryptių pasirinkimo metodas. Skiriasi tik atskirų šalių konkretūs reagavimo būdai į šiuos iššūkius ir reformų įgyvendinimo tempas. Verta atkreipti dėmesį į tai, kad tik keletas šalių – jeigu apskritai tą galima teigti – atvirai neigia neformaliojo ir savaiminio mokymosi pripažinimo svarbą. Vadinas, sėkminga mokymosi visą gyvenimą strategija reiškia, kad asmenims turėtų būti suteikiamos kuo platesnės mokymosi galimybės, kad jie galėtų perkelti ir/arba jungti savo mokymosi pasiekimus ir siekti pažangos sistemų ribose judėdami tiek horizontalia, tiek vertikalia kryptimis. Būtent dėl šių (t. y. individualių) tikslų neformaliojo ir savaiminio mokymosi pripažinimas yra toks svarbus.

- To facilitate establishment of national standards and references for learning outcomes (competences).
- To relate qualifications to each other and to pursue permeable qualifications systems.
- To promote access to learning, transfer of learning and progression in learning.
- To promote the quality of education, training and learning.

Each of these may be directly related to the further development of methods and systems for validation.

CONCLUSIONS

Whatever stage countries have reached in terms of developing and implementing validation, hardly any country argues against the importance and necessity of valuing as broad a scope of learning outcomes as possible. In most cases validation is linked to an opening up of national qualifications systems and frameworks to learning outside the formal education and training institutions. In this sense validation is seen as a way to bridge different forms of learning achievements and setting, as a tool for strengthening the permeability of qualifications systems and as a way to avoid dead ends and coherent individual learning pathways. What differs between the various countries is their practical response to these challenges and the speed at which they are carrying out reforms. It is worth noting that very few – if any - countries explicitly argue against the relevance of validation of non-formal and informal learning. A successful lifelong learning strategy thus implies that individuals should be given increased access to learning, that they should be able to transfer and combine the outcomes of learning and that it should be possible for them to progress vertically as well as horizontally within systems. It is for these (individual) purposes validation of non-formal and informal learning is important.

LITERATŪRA / REFERENCES

- Andersson P., Harris J., (eds.) (2006). *Re-Theorising the Recognition of Prior Learning*. NIACE, 330 p.
- Barrett H. (2000). *Electronic teaching portfolios: multimedia skills_portfolio_development_powerful_professional_development*. AACE SITE 2000.
- Bjornavold J. (2000). *Making learning visible*. Cedefop, Luxembourg, Office for Official Publications.
- Bjornavold J. (2007). The potential impact of the European Qualifications Framework (EQF) on systems for validation of non-formal and informal learning. In Duvekot et al. (Eds.), *Managing European diversity in lifelong learning*. HAN University, Nijmegen.
- Bjornavold J. and Coles M. (2008). Governing education and training: the case of national qualifications frameworks // *European Journal of Vocational training*, 2007/3-2008/1 1.
- Cedefop (2008, forthcoming). *'The shift to learning outcomes in European education and training policies and practises'*. Luxembourg, Office for Official Publications.
- Cedefop (2008, forthcoming). *Terminology of education and training policy - A multilingual glossary*, Luxembourg, Office for Official Publications Commission
- Cedefop, Refernet, (2006). *Vocational education and training in the Czech Republic. Thematic overview*. Available at http://www.refernet.cz/dokumenty/to_2006_english.pdf Site visited 3th May 2007.
- Cedefop (2004). *Thematic overview, the vocational education and training (VET) system of Sweden*. CEDEFOP, Thessaloniki.
- Colardyn D. and J. Bjornavold (2004). Validation of formal, non-formal and informal learning: policy and practices in EU Member States // *European Journal of Education*, 39(1), p. 70–88.
- Colardyn D. and Bjornavold (2005). *The learning Continuity. European inventory on validating non-formal and informal learning*. CEDEFOP Panorama Series 117, Luxembourg, Office for Official Publications.
- Council on Common European Principles for the identification and validation of non-formal and informal learning*, 9600/04 EDUC 118 SOC 253, 18 May
- Council of the European Union (2004). *Joint Employment Report 2003/04*. Brussels, 5th March 2004.
- Davies M. and Willis E. (2001). 'Through the looking glass....preservice professional portfolios' // *The teacher educator*, 37(1), p. 7–31.
- Duvekot et al. (2005). *The unfinished story of VPL*. Utrecht.
- Dyson C. and Keating J. (2005). *The Recognition of Prior Learning: Practices in the workplace*. Report to the International Labour Office. ILO, Geneva.
- Dysthe O., Engelsen K. (2004). Portfolios and assessment in teacher education in Norway: a theory-based discussion of different models in two sites // *Assessment & Evaluation in Higher Education*, 29(2), p. 239–258.
- Erpenbeck J., Rosenstiel L. von (2003). *Handbuch Kompetenzmessung*. Schaeffer-Poeschel Verlag, Stuttgart.
- European Commission (1995). White Paper on 'Teaching and learning: towards the learning society', Brussels
- European Commission (2001). *Making a European Area of Lifelong Learning a Reality*. Communication from the Commission, November.
- European Commission (2007). *Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: Action Plan on Adult Learning –It is always a good time to learn*. COM 2007/0558 Final.
- EUROSTAT (2006). *Classifications for Learning Activities: Manual, Education, Science and Culture Statistics, Population and Social Conditions* 3/2006/F/N°31, EUROSTAT/F-4. Available at http://forum.europa.eu.int/Public/irc/dsis/edctcs/library?l=/public/measuring_lifelong/classifications&vm=detailed&sb=Title.
- Feutrie M. (2005). *Validation of non-formal and informal learning*. EUCEN Bergen Conference. 28–30 April 2005.
- Hartnell-Young E. & Morris M. (1999). *Digital professional portfolios for change*. Australia, Hawker Brownlow Education.
- Jackson Ch., R. Hawthron L., Haughton L., Henderson and Sadler J. (2007). *Career Development at work –a review of career guidance to support people in employment*. CEDEFOP, Eur-op, Luxembourg..
- Kimeldorf M. (1997). *Portfolio power: the new way to showcase all your job skills and experience*. Princeton, NJ, Peterson's Publishing Group.
- Kok W. (2003). *Jobs, jobs, jobs. Creating more employment in Europe*. Report of the Employment Taskforce chaired by Wim Kok. November 2003.
- OECD (2007). *Recognition of Non-Formal and Informal Learning in Denmark*. OECD, Paris.
- Peer Learning Activity on National Qualifications frameworks, Budapest October 2007, Education and training 2010 Cluster on Recognition of learning outcomes, European Commission, DG EAC, Unit A1.
- Piper C. (2000). *Electronic portfolios in teacher education reading methods courses*. AACE SITE2000.
- Straka (2003). *Zertifizierung Non-formell und Informell Erwerbener Beruflicher Kompetenzen*. Waxmann, Muenster/ New York, Muenchen/Berlin
- Webb E. (2007). *Recognition and validation of non-formal and informal learning for VET teachers and trainers in the EU Member States*. CEDEFOP Panorama Series 147. Luxembourg, Office for Official Publications.
- Woodward H., Nanlohy P. (2004). Digital portfolios: fact or fashion? // *Assessment and Evaluation in Higher Education*, 29(2), p. 227–238.

Zeichner K. and S. Wray (2000). *The Teaching Portfolio as a vehicle for student teacher development: What we Know and Watt We Need to Know*. Paper presented at the annual meeting of the American Educational Research Association, New Orleans.

Van Kleef J. (2006). *Building PLAR through Theory: the Case for Implementing Prior Learning Assessment and Recognition*

in Adult Education Practice Settings. Master's Thesis. St. Francis Xavier University, Antigonish, Nova Scotia.

Weil S. W., McGill I. (1989). *Making Sense of Experiential learning – Diversity in theory and Practice*. The Society for research into Higher Education, Open University Press.

*Įteikta 2008 m. gegužės mėn.
Delivered 2008 May*

JENS BJORNAVOLD

Mokslinių interesų kryptys: neformaliojo ir savaiminio mokymosi pripažinimo politika ir praktika.

Cedefop – Europos profesinio mokymo plėtros centras

*Tour Madou, 4th Floor, office 67, B-1049, Brussels
jens.bjornavold@cedefop.europa.eu*

Research interests: policy and practices in validation non-formal and informal learning.

Cedefop - European centre for development of vocational training